

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR UNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
RESİM ANASANAT DALI
RESİM PROGRAMI

Estetik Kültürel Biçim ve Mutlaklık Açısından Yazı Sanatı

(Yüksek Lisans Eser Metni)

20136087

HAZIRLAYAN: MAJİD BAHARAN

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Emre Zeytinoğlu

İSTANBUL - 2019

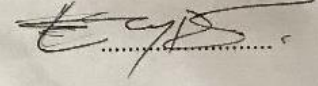
Majid BAHARAN tarafından hazırlanan **Estetik Kültürel Biçim ve Mutlaklık Açısından Yazı Sanatı** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / Oyçokluğuyla Yüksek Lisans Eser Metni olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 25/03/2019

Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Emre ZEYTİNOĞLU (Danışman)

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Can AYTEKİN

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Behçet GÜLERYÜZ (Van Yüzüncü Yıl Üni.)

İÇİNDEKİLER

Sayfa no:

ÖNSÖZ	V
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
RESİM LİSTESİ	VIII
IX,	

1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	2
1.2. Çalışmanın kapsamı	2
1.3 . Çalışmanın Yöntemi	3

2-BÖLÜM

2.Gelenekselde Unsurlaşan Sav ve Fenomenoloji Yöntemine Kısa Bir Bakış.....	3
2.1.Hat Sanatının Gelenekte Tanınmış Olan Savları.....	3
2.1.1.Müslüman Düşünürlerin İttifak Ettikleri Sav	9
2.2.Fenomenolojik Yaklaşım Genel bir Bakış	10
2.2.1.Fenomenoloji ve Edmund Husserl.....	10
2.2.2.Fenomenolojinin Temel Yöntemi: fenomenolojik İndirgeme.....	14
2.1.2.Kültürel ve Gelenekte Tespit Edilmiş Edimler	19

3-BÖLÜM

3.Üç Ayrı Fenomenoloji Yöntem	26
3.1.Analitik Bakış ,Oliver Leaman -İslam Estetiği	26
3.2.Hat sanatının Gelenekte Tanınmış olan Savları.....	27
3.1.1.Oliver Leaman - İslam Estetiği	33
3.2.1.Gelenekte Ve Metni Mukaddeste Öne Sürülen İddialar: Örnek -1.....	35
3.2.2.Gelenekte Ve Metni Mukaddeste Öne Sürülen İddialar: Örnek -2.....	38
3.3.Maurice Merleau Ponty ve Tensel Yaklaşım	40
3.3.1.Algılanan Dünya	43
3.4. Her Bir Yaklaşım İçin Kısa Bir Tenkit	45

4-BÖLÜM

4. Dil Oyunları	47
4.1.Oyun kavramı ve Wittgensteinin Sündüğü Görüş	47
4.1.1.Dil Sınırları ve Oyunlar.....	50

4.1.2.Oyun Meselesi.....	65
4.2.Yazıyı, Sanat Seviyesine Yükselten Etkenler.....	65
4.3.Modernizmin Doğuşu: Orta Doğu Ülkeleri ve Kültürel Tepkiler.....	68
4.2.1.Yazıyı, Sanat Seviyesine Yükselten Etkenler.....	69
4.2.2.Yazıda Manevi Ahenk	79
4.2.3.İçtimai ve Tarihi Estetik	82

5.BÖLÜM

5.İfade Bulan Kültürel Kodlar.....	85
5.1. Gelenekten Yaşayan, Güncellenen Gelenek -Geleneği	85
5.1.1.SONUÇ	93
Özgeçmiş.....	96
Kaynaklar.....	97
Kısaltmalar..... s. : Sayfa M :Majid Baharan	

ÖNSÖZ

Türkiye'nin en önemli ve en eski kurumu Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'ne, Resim Bölümü değerli öğretim Üyeleri ve Elemanlarına, kısaca hocalarıma, bu süreç içerisinde daha derinden düşünmemi sağladıklarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Eser Metni çalışmamı gerçekleştirdiğim süreç içerisinde bana yön veren, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan danışmanım ve en önemlisi düşüncelerimi onunla paylaşma imkânını veren saygıdeğer hocam- Dr. Öğr. Üyesi. Emre Zeytinoğlu'na emeklerinden dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca Can Aytekin, Behçet Gülyüz, sevgili Özlem Tütüncü'ye bu tezin Türkçe yazı teknik açısından bana desteklediklerinden dolayı çok teşekkür ederim.

Majid Baharan, 2018

İstanbul

ÖZET

Klasik hat sanatına yönelik bakış açısı, her zaman geleneksel çerçeveden değerlendirildiği için, o nesnede var olan görsel ve içeriksel etkenler geleneksellik kapsamında göz ardı edilir ve etkisiz bir norm halinde durur. Söz konusu bu etkenler önemli olsa da önemsizleşmiştir.

Bu tezde, söz konusu geleneksel bakış açısı, fenomenolojik yöntemin içerisinde yer alan hat sanatı nesnesine üç ayrı yaklaşımla incelenmektedir.

Ayrıca, bu üç ayrı yaklaşıma ek olarak, Wittgenstein'in "oyun" kavramı üzerine geliştirdiği tezden de yararlanılarak, bugünkü hat sanatının kutsallığı ve Müslüman toplumların yaşamında var olan biçim-anlam ilişkisinin çözümlenmesi amaçlanmaktadır.

Böylece, Wittgenstein'in "oyun" yöntemine bağlı kalarak, hat sanatının içinde yer alan imgelerin, kendisini nasıl sürekli olarak yenileyebildiği ve toplumsal pratiklere göre, kutsallığını nasıl sürdürebildiği sorusuna da yanıt aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fenomenoloji, Hat sanatı ve Kutsal yazı, Oyun kavramı

SUMMARY

As the point of view for classical calligraphy has always been evaluated from its traditional framework, it remains insignificant that the factors that exist on that object remain an ineffective norm by being kept in obscurity.

In this thesis, he examines this traditional perspective with three different approaches to the object of calligraphy within the phenomenological method.

In addition to these three separate approaches, Wittgenstein's thesis on the concept of *in game in*, aims to solve the holiness of calligraphy art and the O-form relation that exists in the lives of Muslim societies.

Thus, in response to Wittgenstein's *bil gamed* 'method, the question of how images in calligraphy can continually renew itself and maintain its sanctity according to social practices will be sought.

Keywords: Phenomenology, Calligraphy and Scripture, Game concept

RESİM LİSTESİ

- 1-Hat ve Onun kuralları:Yaqut al-Musta'simi
- 2- Resim 2: Ara Güler meşhur Allah fotoğrafı, Eski Ulu Camii-haber Türk.com
- 3-Alman Filozof Edmund Husserl (d 1859- öl1938)
- 4-Dijital Ortamlarda Ramazan Ayına Tasarımlardan Bir Örnek
- 5-Çocuğa İsim Verme ve azan, Doğumdan Sonra Aileye Düşen 5 Temel Görev
- 6-Nikah Sofrasında Bulunan Kuranı kerim
- 7-Eski Mezar Taşları
- 8-Son 40 50 Senede Yeni Mezar Taşları
- 9-Sanal Alanda Dijital Kartpostallar
- 10-Zikrimatik Ya Tespih
- 11-Kurani Kerim, Eski Bir Sülüs Hat
- 12-Eski Hat Yazısı Kanunları Siyah Maşk
- 13-Ulu Camisi 2017 Bursa
- 14-2016 Irak İşid Taraftarları Yoruşu
- 15-Suudi Arabistan ve John Kerry
- 16-Eşidin Çocukları kutsal Yazı Bayrakla ve Silahlar
- 17-Roman Amphitheater ve İşid Tarafından Düzenlenen İdam Töreni
- 18-Kutsal Metin ve Aşk
- 19-Eski hat Yaqut al-Musta'simi
- 20-Hat Mir Emad Hassani
- 21-Ulu Camisi 2017 Bursa
- 22-Yapraklar Üzerinde Ayetler
- 23-Ulu Camisi 2017 Bursa
- 24-Ulu camisi 2017 bursa
- 25-Ünlü Egzistansiyal Düşünür Merleau Ponty

- 26-Ünlü Düşünürler Gadamer & Wittgenstein
- 27-Witginiştainın Felsefi Soruşturmaları kitabında verdiği - Tavşan Order
- 28-Eski Ejderha Resimli Tılsım
- 29-Koruyucu Kutsal Dövme
- 30-1920'lerde Bulunan Çok Eski kufi Yazısıyla Deri Üzerine Yazılmış kuranı kerim
- 31-Kufi kuranı Kerim
- 32-Hat ve Metni Mukaddes
- 33-Çocuklara Kuran Okutma Ulu Camisi 2017 Bursa
- 34-İlk okul medrese duvarına asılmış metni mukaddes
- 35-Çocuklara Kuran Okutma Ulu Camisi 2017 Bursa
- 36-Cep Telefonu,Sanal Alanda Metni Mukaddes
- 37-Basre Şehrinden Meydan saati ve Allah-İRAK
- 38- İşid İçin Yürüş İrak
- 39-Koruyucu Kutsal Dövme
- 40-Hat ,Metni Mukaddes
- 41-Hat ,Metni Mukaddes
- 42-Birçok Camilerin Duvarlarını Süsleyen Hat, Metni mukaddes
- 43-Elif Yazı ve Yüzük
- 44-Koruyucu Kutsal Dövme
- 45-Koruyucu Kutsal Dövme _ İntihardan Sonra
- 46-Aşura Günü Bu Elmasın İçerisinde Kan Toplanır
- 47-Wittgenstein Felsefi Soruşturmaları kitabında, Verdiği- Tavşan Ördek
- 48-İşidin Yenilmesi İrak 2017
- 49-alevi şii geleneğine bağlı,İkonik Metni mukaddes
- 50-Dijital İdeolojik Hacker
- 51-Dijital İdeolojik Yeni Form Etlele Vaazlar

52-İsimsiz Çalışmalar:Allahlar Serisinden -karışık Teknik 66/66cm –2014

53-İsimsiz Çalışmalar:Allahlar Serisinden -Karışık Teknik 148/ 114cm -2014

1. GİRİŞ

“Her büyü ve İnanç içeren şey , Gücü ve ya Kutsallığı göstermektedir.”

Mircea Eliade

Müslüman kültürünü içeren, onun geleneğinin referansı olan ve hatta bu kültürün merkezinde yer alan kutsal yazı, hat sanatının da ötesinde, o toplumlara yön veren bir araç olarak varlığını sürdürmüştür.

Hat sanatının estetiği, yazının kutsal hale gelmesini sağlamakta ve bu yolla, kader ve inancı da içererek, birey üzerinde içkin bir hakimiyet kurmaktadır.

Sonuçta, hat sanatının naifliği ve egzotik biçimlerle iç içe geçmiş kutsallığı, kültürel biçimlere dönüşmekte, bireye ve aynı zamanda da topluma yön veren dinamik bir etken halini almaktadır.

Dolayısıyla, hat sanatının kültürel biçimi, fenomenolojik açıdan seçilmiş örneklerle, görsellik ve içerik bakımından ele alındığında, görülmektedir ki; hem estetik açıdan hem de anlam ve ifade açısından ikili bir aktarım ortaya çıkmakta, söz konusu ikili aktarım ise üçüncü bir anlama yol açmaktadır.

“Görünen”in, yani hat sanatının estetik biçimi ve o biçimin sunduğu anlam ve ifadenin içi, “görünmeyen”in imkânlarıyla beslenerek yeni bir oluşum kazanmaktadır.

Araştırmada olan ana alıntılar çoğunlukla Muhittin Serin’in 2003 tarihinde basılmış olan “Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar” kitabından ve Bursa Ulu Camii’ndeki hat tablolar üzerine dayanmaktadır.

1.1 .Çalışmanın Amacı

Klasik hat sanatına yönelik bakış açısı, her zaman geleneksel çerçeveden değerlendirildiği için, o nesnede var olan görsel ve içeriksel etkenler, gelenekselliğin içerisinde göz arda edilmekte, etkisiz bir "norm" halinde durmaktadır ve bu etkenlerin diğer imkânları her zaman önemsiz kalmıştır.

Böylece gelenekte var olan hat sanatı ve yazı, bugünkü Müslüman toplumlarda sadece bir süs işlevini üstlenmiş ve sunumuyla içeriğini ve içerisinin imkanlarını göz önünden ayrı tutmayı başarmıştır .

Bu çalışmada yapılan şey, hat sanatının ve yazı nesnesinin, gündelik sosyal yaşamımızda nerede ve nasıl bir nitelik ile görünenin ötesinde bir işleve dönüşebileceğini araştırıp gözden geçirmektir.

1.2. Çalışmanın kapsamı

Gelenekte olan hat sanatı ve kutsal yazı, eskiden beri birçok kaynakta yer almıştır. Bu anlamda, bu araştırmanın ana kaynağı Muhittin Serin'in "Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar" kitabındaki alıntının ana konusu da, eski kaynaklara dayanmakta, ama bunları daha kapsamlı bir biçimde ele almaktadır. Söz konusu kitap, hat sanatı içeriğinin ve anlayışının yanı sıra, Müslümanlar arasında yazı ve özellikle inançsallıkla ilişkin olan Metni Mukaddes'i ve maneviliği taşıyan yazı nesnesini, bugün yaşamakta olduğumuz düşünce ve duygusal hayat biçiminde yeniden gözden geçirmektedir.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Semiologlara göre bir şeyin gerçekliği, onun gerçekliğini ayakta tutan simgeleri anlamamıza yol açmaktadır. Gelenekte olan, aslında kendisini bir norm halde tutarak, içeriğine dokunulmasına izin vermez. Ama izin vermediği o şeye, ancak o nesne ve varlığın durduğu noktadan yaklaşırsa, onun işlevselliğinin farklı olasılıkları saptanabilir. O halde burada, o fenomenonunun fenomenal oluşumuna dokunup inceleyerek, bir fenomenolojik yöntemle, gelenekten günümüze uzanan "hat sanatı ve kutsal yazı"yı ele alabilir ve Wittgenstein'in tabiri ile bir dil oyunu olarak, o nesnenin alanlarını inceleyebilir.

2.BÖLÜM

2. Gelenekselde Unsurlaşan Sav ve Fenomenoloji Yöntemine Kısa Bir Bakış

2.1. Hat Sanatının Gelenekte Tanınmış Olan Savları

Muhittin Serin “Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar” kitabında, hat sanatı ile ilgili içerik özelliklerinin yanı sıra, bu sanatın günümüze kadar uzanmış kültürel biçiminin etkisini şöyle anlatır:

“İslam medeniyetinin güzelliklerini(harf şekillerinde)- billurlaştıran hat sanatı on dört asırdan beri Müslüman milletlerin kültür hayatında (tarihin izlerini de alarak)-çeşitli üsluplar kazanmıştır, -Kur'an kerim ve hadisi şerifler ,edebi ve hikemi sözler dini gayretle birçok farklı eserler ortaya çıkmıştır.”

“Bu eserler insanoğlunun sanatta ve düşüncede ulaşabildiği en yüksek ruh inceliğinin zarafetinin, asaletinin mahsulü olmuştur.

(bugün insanlığın muhtaç olduğu ruhi huzur ve sükûn bu eserlerin şekil ve manasında gizlidir). İslami ve insanı, anlamak İslam medeniyetini özümseyen sanatların güzelliklerinin his ve idrak edilmesine bağlıdır.”

1.Muhittin Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar**, Kubbealtı Yay. 2003, “Önsöz” Bl. S. 10, 11.

“Yazı kelimesi özellikle İslam kültüründe yazı ve güzel yazı, hüsn-i hat, hüsnül-hat, el ha hattul hasen manalarında kullanmıştır, husni hat estetik kurallara bağlı kalarak ölçülü ve güzel yazı yazma sanatıdır, hat sözün veya ruhta cereyan eden fikir ve duyguların alfabe ve yazı vasıtaları ile resmedilmesidir.

Zihinde lâtif bir halde bulunan mananın vücudu için, maddeye, kesif bir mahalle, yani kâğıt mürekkep harf ve kelimelere veya seslere ihtiyacı vardır, sesler sözler zihinde var olan idrak olunan bir mananın his ve hayallerin ifadesidir.

Söz ve yazı her ikisi de hayal his ve idrak sahasında doğan bir manayı açıklar. Ancak söz, dinleyenin idraki ile sınırlı kalırken, yazı hem dinleyenin hem de uzakta bulunan kimselerin ve gelecek nesillerin hislerine ve akıllarına kadar uzanır; İnsanlık tarihinde gelişmiş büyük medeniyetler yazıyla devredilen bu ilim ve kültür mirasının üzerinde yükselir.

İslâmın doğuşuyla ilahi kaynaktan insanlığa ulaşan mesajın ardından zamanla İslam dininin öğretilmesi, vahyin yazılması korunması ve yayılmasına duyulan ihtiyaç, yazının önemini daha da artırmıştır . Hicri I. ve II. yüzyıllarda yazı, bir taraftan şekil ve imlâ yönüyle, diğer taraftan da sanat yazısı seviyesine yükselmiş, İslam sanatlarının en önemli şubelerinden biri olmuştur.

Kuranın manası ve lafzi gibi, yazısı da kutsal bir karaktere sahiptir. “Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar “kitabında geçtiği üzere, birçok kaynakta da böyle iddiaya yer verilmesini görmek mümkün.”

Muhittin Serin şöyle devamını getirir:

“İslam bilginleri kuranın lafzi ve manası gibi yazısının da ilahi vahye dayandığını ileri sürmüşlerdir ve Müslüman sanatkârlar bu anlayışla bir ibadet coşkusu ve disiplini içinde, kuran nüshalarını yazarak çoğaltmışlar, ilahi mesajın gönüllere sanat yoluyla iletilmesine vasıta olmuşlardır.

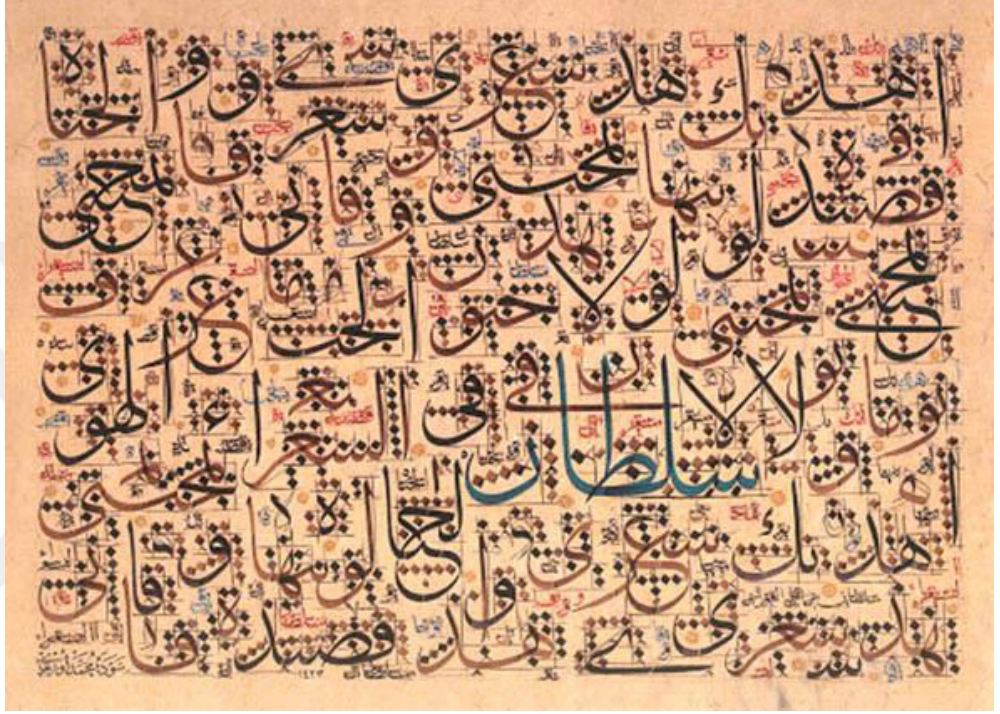
Dış alemleri seyreden, gözden ayrı olan kalp gözü ancak kuranın hikmet nuru ile aydınlanır.

Kuranın öğrettiği güzel ahlak ile nefsin terbiye ederek gönül gözünü cilalendiren kimse güzellikleri görür, yaratılışın hikmetini ve eşyanın hakikatini idrak eder.”

3.Muhittin Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar**, Kubbealtı Yay. 2003. S. 18.

RESİM 1- Resim: Hat ve Onun Kuralları: Yaqut al-Musta'simi

Resim 2: Ara Güler meşhur Allah fotoğrafı, Eski Ulu Camii-haber
Türk.com

2.2- Fenomenolojik Yaklaşım Genel Bir Bakış

20. yüzyılın başından itibaren en önemli felsefi akımlardan biri sayılan fenomenoloji, birçok alanlarda olduğu gibi sanat ve görsel biçimlerde de ufuk açıcı olmuş ve bu konuların içeriği hakkındaki bakış açılarını daha derinden inceleyebilme imkânı sağlamıştır.

Fenomenoloji, fenomenon olanı, geniş bir açıyla anlamamıza ve bir nesneye bakıp ona nasıl daha da derinden temas edebileceğimize yardımcı olmakta ve böylece "bir şeyin yüzeyden ötesine geçme" imkanını oluşturmaktadır.

Fenomenolojinin iki ana sütunu olarak: Epohke ve yönelimselliğini inceleme sayesinde, bir şeye, geçmişte edindiği anlamlardan daha yalın bir temas kurma imkânı sağlanmıştır ki bu yüzden bu felsefi akımın kurucusu Edmund Husserl, felsefi alanda haklı bir saygınlık kazanmıştır.

Bu nedenle, bu tezde ele alınmakta olan yazı nesnesi, fenomenoloji çerçevesinde incelemesi uygun görülmüştür. Zira bu yaklaşımdaki yöntem, Müslüman toplumlarda sürdürülen kültüre bağlı yaşam ve Müslüman bireyi maddi ve manevi olarak ayakta tutabilecek farkındalık için yararlıdır. Bu farkındalık, onun kendi kültüründen bir parçayı, yani yazı ve hat sanatını anlaması ve belki böylece kısmen de olsa, modern anlayışta bir demokratikliğe yönelebilmesi bakımından etkili olacaktır.

Edmund Husserl'in şöyle bir sözü vardır: "*Felsefe demek fenomenoloji demektir.*"

Bu araştırma tezinde denenmiş fenomenolojik yöntem, genel bir anlayış çerçevesinde, resim çalışmalarının da ana konusu olarak seçilen yazı objesinde ele alınmıştır. Söz konusu yöntem, bireyin felsefi existansiel niteliği ile kutsal metnin yakın temasını irdeleyebilme amacıyla seçilmiştir.

2.1.1- Müslüman Düşünürlerin İttifak Ettikleri Sav

Günümüz Müslüman düşünürlerin birçoğunun kabul ettiği gibi, Dr. Abdülkerim Suruş da "Reason, Freedom and Democracy in Islam" kitabında şundan söz etmektedir:

“Gazzâlî ile Müslümanlar arasında akıl ışıkları sönmüştü ve Müslümanlar arasında, akıl denilen varlığın Ludwig Wittgenstein’in değişiyle aklın tatile çıkışı sayılıp, hurafe ve yanlış biçimlerle bakışlar, kendisini gerçeklik masasına oturtmayı başarmıştır.”

Böylece gerçek olan ve gerçek görünen şey, eğer kendisini dokunulmaz biçimlere büründürerek, tarihsel koşullara ve bu anlamda “bilış” hallerine göre değiştirmiyorsa ve kalıplandığı biçimde yoluna devam ediyorsa, o halde “gerçek olmadığı halde”, “gerçeğin yerini alarak” varlığını sürdürür ve bir dogmatizme dönüşür.

Her kültürde olduğu gibi Müslüman kültüründe de bazı merkezi noktaları ele geçiren ve düşünceyi tetikleyen eksenlerden biri ve hatta en önemlisi, yazı sanatıdır.

Bu esnada Hat ve Yazı sanatı, Müslüman toplumlar arasında bir merkezi nesne olarak varlığını en eski zamanlardan günümüze dek sürdürülmüştür ki belki de bu durumda kendimize şunu sorabiliriz: Bu nasıl bir varlıktır? Ya da nasıl bir sanat ifadesidir ki, yaşamımızın her alanında var olmayı başarmakta ve hayatını her türlü koşulda sürdürebilmektedir? Öyle ki bireyin derinlerinde manevi ve içkin, aynı zamanda da manevi olmayan sıradan bir yaşam içerisinde, bir toplumun varlığını belirleyebilecek anlarından geçmişine ve geleceğine uzanabilmekte ve o toplumu bir arada tutabilme gücüne sahip olarak, “ikonik bir varlık” olabilmektedir.

---

4. Abdülkerim Suruş-1945 Düğümlü İranlı, Reformcu Ve Düşünür (**Reason, Freedom and Democracy in Islam**)

2.2.Fenomenolojik Yaklaşım Genel bir Bakış

2.2.1- Fenomenoloji ve Edmund Husserl

Yeniçağ felsefe ve bilim verilerinin doğrudan incelenmesiyle elde edilmiş ve somut deneyim konusu olmuş fenomenlere, nedensel açıklamalara ilişkin kavramlardan ve incelenmemiş ön kabullerden bağımsız yaklaşma yöntemi, Fenomenoloji akımının kurucusu, Alman düşünür Edmund Husserl'e aittir.

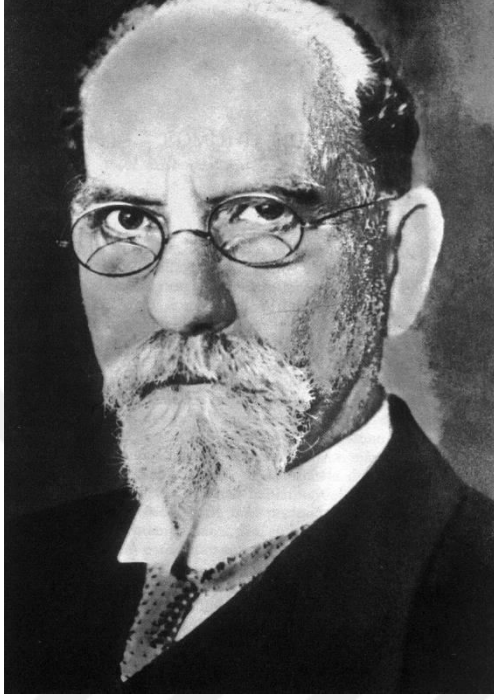
Fenomenoloji, 20. yüzyıl felsefesinde ve kuramsal tartışmalarında etkili ve belirleyici bir yere sahiptir. Edmund Husserl, Martin Heidegger'den Sartre'a, Frankfurt Okulu'ndan Foucault'ya ve postmodern düşünürlere kadar pek çok düşünürü etkilemiş ve felsefe eğilimleri yönlendirebilmiştir.

“Fenomenoloji de genel felsefe akımlarında olduğu gibi, özne-nesne ilişkisini konu edinir. Nesneyi, en genel anlamda öznenin dış dünya ile kurduğu ilişkilerinde algıladığı, deneyimlediği "şey"ler olarak görür. Fenomenoloji pozitivizm ve ampirizm ile aynı noktada dursa da temelde bu iki felsefe akımına karşı çıkar. Bu karşı çıkış en başta, tek tek nesnelerin ele alınması konusunda ortaya çıkar. Tek tek nesneler, fenomenolojiye göre, belirli genel yasalara bağlı şeyler değil, varlıkları yalnız rastlantı kavramıyla açıklanabilir olan şeylerdir.

Ayrıca, dolaysız olarak verilmiş olanı betimlemeye dayalı bir yöntem olmasıyla ilkin doğa bilimini dışta bırakır ve böylece her iki teorik eğilimi yadsır.” 5

---

5. Fenomenoloji [Wikipedi](#) den -20/01/2018 tarihinde alıntı yapılmıştır

Resim 3: Edmund Husserl (1859-1938)

“Her ne kadar başka filozoflarda da fenomenolojik kavrayışa ortak bir takım felsefi kaygılar görmekteysek de özgün ve özgürleştirici bir felsefi hareket olarak fenomenoloji, ilk kez Husserl tarafından ele alınmış ve felsefeyi pekin bir inceleme yöntemi olarak kurmak amacıyla kullanılmıştır. Husserl'in fenomenolojisinde, çıkış noktası olarak hocası Franz Brentano'nun belirleyici bir rolü vardır. Husserl, kendi fenomenolojik yöntemini dayandırdığı yönelimsellik fikrini Brentano'dan alır ve onu geliştirmek suretiyle, hocasında mevcut olmayan özgün bir yönelimsellik anlayışı sunar.

Husserl'in amacı her şeyden önce, felsefeyi temelsiz önyargılarından kurtarıp ayakları yere sağlam basan bir araştırma yapısına kavuşturmadır. Bu yaklaşıma uygun olarak, kendisinden önce aynı fikre sahip olan düşünürler gibi, o da belirli bir

özgül yöntemle “felsefenin bağımsız bir varlık alanına sahip olduğu” fikrinden hareket etmiştir.

Bu “özgül varlık alanı” elbette fenomenlerden oluşmaktaydı. Ki, bunlar bilinen anlamda "gerçek" nesnelere oluşmamaktadır, yani sadece tikel deneyim ve ampirik duyu verisi ile bilinen şeyler değildir. Felsefenin görevi, fenomenler dünyasına girmek ve orada “şeyler”in özsel yapısını görüp anlamaktır.

*Fenomenolojik yöntem bu noktada devreye girer. Buna göre belirli bir varlık yorumu ışığında fiziki ve "gerçek" bir biçimde tek-yanlı kavranan nesne ve özne **parantez içine** alınır, yeni ve köklü bir öznellik alanına geri dönülür, onun bağlanaşığı olarak da yeni bir nesnel kutup keşfedilir. Bakış açısında gerçekleşen bu değişiklik fenomenoloji için şeylerin özüne erişim izni veren bir metodolojik başlangıç işlevi görür.’’6*

.6 -Edmund Gustav Albrecht Husserl <http://www.fenomen.org/index.php,s1>

Fenomenoloji yani fenomenonun gizemini keşfetmek

“Fenomenoloji Üzerine Beş Ders” kitabının giriş bölümünde Husserl’in Transandantal Fenomenoloji şöyle anlatılır:

“ Transandantal Fenomenoloji: Kesin bilim olmak isteyen fenomenoloji, diğer dünyaya ilişkin bilimlerden tümüyle başka bir anlamda bir “dünya bilimi” olmak zorundaydı; o, öteki bilimlerin bilgilerini onların yapabileceğinden başka türlü ve daha derin temellendirmekle yetinemezdi, o kendisini de temellendirmek ve kendini temellendirme olarak kendini de eleştirel bir biçimde doğrulamak durumundaydı. Bu anlamda transzendentel fenomenoloji, felsefenin temel bilimi olmak zorundaydı.

Felsefi temel bilim olarak da transzendentel fenomenoloji, diğer bilimler gibi yalnızca sorularını ortaya koyup sınırları çizilmiş, kontrol edilebilir bir yöntemle onları işlemekle yetinemezdi. Onun bundan daha fazlasına gereksinimi vardı. Transzendentel fenomenolojinin kesinliği, tüm bunların öte sinde, onun daha ötesine geçilemeyen, bu nedenle saltık son verilmişlikler ya da Husserl’in daha sonraları sıkça kullandığı bir ifadeyle “saltık başlangıçlar” diye adlandırılan kaynaklara, köklere, temellere ulaşmasında yatıyordu. Bilim olarak fenomenoloji, hakikî başlangıçların, kökenlerin, rizomata pantonlarm* bilimidir. Radikal lere ilişkin bir bilim de işlemlerinde radikal olmak zorundadır hem de her bakımdan.’’7

.....
7-Fenomenoloji-Üzerine-Beş Ders -Çeviren: Harun Tepe, Bilgesu Yayıncılık , 2003, Giriş bl. S. 16,17

*Rizomata panton= Her şeyin kökenleri, bölünemeyen, yalnız çeşitli hareket durumlarına geçebilen madde demektir.

2.2.2- Fenomenolojinin Temel Yöntemi: Fenomenolojik İndirgeme

İnsanlar her dönemde varlığı, o dönemin şartları içerisinde tanımlamışlardır. “Gerçeklik”, aslında bir dönemin mantığına göre “gerçek” sayılmış, böylece hep değişim ve dönüşüm içeren bir “şey” olmuştur.

Ama “gerçekliği”, sürekli değişen dönüşen farklı “gerçeklikler” olarak ele alan ve “gerçek” olanı bu durumların bir toplamı halinde inceleyen, bu yönde “gerçek” olanın ya da anlamın çıkış noktasını temellendiren de fenomenoloji olmuştur. Böylece, o varlığın “gerçek” ile ilişkisi, fenomenoloji basamağından geçmektedir.

‘Husserl bu yöntemi birbiriyle kesişen iki temel ayırmadan yola çıkarak açıklamaya çalışır: Olgu {Factum}- Öz (Eidos) ve Real-Irreal. ‘Saf ve transzendenal fenomenoloji’ ne olgularla ilgilenir ne de real olanla ilgilenir; o, bizim ‘doğal bakışla’ karşı karşıya olduğumuz real olguları iki açıdan indirger: ilkin ‘eidetik’ olarak, ikincileyin ‘transzendenal’ olarak; yani o ilk aşamada onları ‘eidos’lar yapar, ikinci aşamada ise ‘saf bilinçte’ ‘transzendenal fenomenler’. Bilgi fenomenolojisi için bilgiye ilişkin geçerlilik savlarının anlamı açık olmadığından, bu nedenle de her türlü bilgi sorgulama konusu olduğundan, fenomenoloji herhangi bir hazır bilgiyle yola çıkamaz; fiziksel, psikolojik, toplumsal ya da tinsel verilmişliklere başvuramaz. Tüm varolanların bilgisi onun için tartışmalıdır. Bu nedenle fenomenolojik bilgi eleştirisi, yolunu kimi indirgemelere başvurarak açmaya, fenomenoloji için bir araştırma alanı yaratmaya girişir. Bunun için hem bilimlerin ortaya koyduğu her çeşit bilginin, hem de felsefenin ortaya koyduğu boş görüşlerin bir yana bırakılması gerekmektedir. Husserl önce bunu bilgikuramsal indirgeme olarak adlandırır. Daha sonraları ise transzendenal fenomenolojik indirgeme, ama aynı zamanda fenomenolojik indirgeme veya transzendenal indirgeme olarak da adlandırır.’

Düşünmek, yani bir şeye doğru, şeyi düşünmek.

Bir şeyi yorumlama, onun açığı sunduğu koşullarla yüzleşmek demektir.

“ ‘Saf’ olana, ‘özler’e ulaşabilmek için öncelikle ‘doğal tavır almanın genel sav’ının ‘ayraç içine alınması’, bir yana bırakılması gerekmektedir. ‘Doğal tavır almanın genel savı’, benim de içinde yaşadığım dünyanın, benim dışımda, benim ona ilişkin söylediklerimden bağımsız bir gerçeklik olarak varolduğudur, insanlar hep bir çevre içinde yaşamakta, bu çevrede farklı biçimlerde algılanan çeşitli nesnelere bulunmaktadır. ‘Doğal tavır alma’ bu nesnelere, etrafımda yer alan şeyleri olduğu gibi, naif bir biçimde görmemdir; Bu bizi kuşatan yalın gerçekliğin varlığının dile getirilmesi ise ‘doğal tavır almanın genel savı’dır .

Transzendental indirgeme bu tavır almanın ‘köklü bir biçimde’ değiştirilmesiyle gerçekleşir; ‘doğal tavır almanın genel savı’nun, dünyanın varlığının ‘ayraç içine alınması’yla, ‘bir yana bırakılması’yla, dünyanın varlığına ilişkin ‘yargı vermektен geri durma’yla (epokheyle) gerçekleşir. Bu ‘dünyaya ilişkin her türlü varlık inancının ayraç içine alınması’, ‘her türlü varlık bildiren yargı vermektен geri durma’dır.”

Bir şeyin Var olması onun canlılık demektir .

“Saf Ben: Bu epokenin bana sağlayabileceği nedir? Eğer tüm dünya, benim kendi deneysel varlığım, kendi deneysel ‘Ben’im de içinde olmak üzere, ayraç içine alınmış, bir yana bırakılmışsa geriye ne kalır? Bu indirgemenin geriye kalan ‘artık’ (Residuum) yeni bir varlık alanıdır, kendinde ‘saf bilinç”in oluşturduğu bir varlık alanıdır. Bu alana ancak epokheyle, epokhe gerçekleştirildikten sonra girmek mümkün olmaktadır. Böylece bilincin, kendi saltık varlığında fenomenolojik ayrıca almadan etkilenmeyen, bir kendinde varlığa sahip olduğu dile getirilmiş olmaktadır.”

Her şeyin değişim içerisinde olduğu bir hakikat olması doğrudur. Ama aşkınlığı ‘transzendental’ düşünmek elimizden kaçınılmaz değildir. Tıpkı ahlaksal davranışta olduğu gibi, bizi aşmasına rağmen bize anlam katmaktadır.

“Fenomenolojinin araştırma alanı işte bu varlık alanı, yani ‘saf bilinç’ tir; başka bir deyişle ‘saf Ben’ dir. ‘saf Ben’ ise yönelimsellik taşıyan ‘saf bilinç’ yaşantıları akışında, yaşantı olarak bulunan bir şey değildir. Öyle olsaydı yaşantıların kendisiyle birlikte ortaya çıkıp yok olurdu. “saf Ben” her yaşanan yaşantıda bulunan, her düşünenle düşünülen şeye ulaşan, her yaşantıda aynı kalan şeydir. Hiçbir yaşantının zorunlu olarak sürekli olması gerekmez, ama ‘saf Ben’ ilke olarak zorunlu olandır; çünkü Kant’ın da dediği gibi, onun tüm tasarımlara eşlik edebilmesi gerekir. Her tasarımın taşıyıcısı olarak ‘saf Ben’, her tasarımın zorunlu bir ögesidir.

Tasarımı olanaklı kılan yapı, tasarlayan özne (‘saf Ben’) olmaksızın, tasarım da olamaz. Böylece “saf Ben”, kendine özgü bir aşkınlık, yaşantı akışının içkinliği içinde bir aşkınlık gösterir. Bu aşkınlık ‘kurulmuş’ bir aşkınlık olmadığı gibi, ayrıca içine de alınamaz.

Dünyanın ‘raslantısal’ olarak varolduğu tezine karşılık, ‘saf Ben’in ve Ben yaşantısının tezi, onların ‘zorunlu olarak’, hiç kuşkusuz varolduğudur. Her türlü şeyssel verilmişlik olmayabilir, hiçbir verilmiş yaşantı da varolmayabilir ;ama “şeyler dünyası’nın yok edilmesiyle bilincin varlığında gerçi zorunlu olarak bir değişiklik olsa da onun varoluşuna dokunulmuş olmaz, Hiçbir real varlık, bilincin varlığı için zorunlu değildir.

İçkin varlık bu anlamda hiç kuşkusuz saltık varlıktır. ‘Saltık varlık olarak saltık verilmiş bilinç, dünyanın bir yana bırakılmasından sonra geriye kalan artıktır {Residuum), çünkü ilkesel olarak nulla ‘re’ indiğēt ad existen- durumudur’.

Ama bir transzental fenomenoloji bu tek yanlı sonuçla yetinemezdi. Onun bu iddiasını, şeylerin varlığına ilişkin bir tezle -kendisiyle şeylerin bilince göreli kılındığı bir tezle- birleştirmesi gerekmektedir. Husserl bunu, ‘transzental şeyler dünyasının varlığının tümüyle bilince, hem de mantıksal bilince değil, aktüel bilince bağlı olduğunu’ söyleyerek yapar.”

Bir şeye yönelimseliğimiz, o şeye doğru temasımızı farklı kılar ve o şeye içerik katar.

Bu yüzden yönelimselliğin vaziyeti aslında Fenomenolojinin ana damarı sayılmaktadır. Bir şeye yönelimselmek aslında onun tanımına girişmektir.

“Husserl’e göre, saf bilinç alanında objeleştirilen nesnelere, yaşantı akışının öğeleri olarak bulunurlar; bu yaşantı akışında ve onun vasıtasıyla verilmişlik haline gelirler; bu yaşantıda varlık ve verilmişlik örtüşürler. Bu nedenle, bilince ona yabancı hiçbir şey gelmez. Şeylerin verilmişliğinde sanki böyle bir şey oluyor gibi görünmektedir. Ama Husserl’e göre, durum hiç de böyle değildir; çünkü aşkın olan şeyler yaşantının bağlaşıklık (korrelatif) ögesi olarak, böylece de bilincin saltık alanına ait bir şey olarak kendilerini gösterirler. Bu onların, yani gerçek varlıkların kendi başlarına, bilinç dışında bir varlık türüne sahip olmadıkları anlamına da gelmektedir.

Husserl bunu iki düşünceyi birbirine bağlayarak, onların bağlantısını sorunlaştırarak açıklamaya çalışır. Ona göre bilinç, bir yandan içine hiçbir şeyin giremeyeceği ve içinden hiçbir şeyin çıkamayacağı, kendi içinde kapalı, saltık bir varlık bağlantısıdır. Öte yandan, insanın ve insan ‘Ben’inin tek tek gerçeklikler olarak bağımlı oldukları tüm zamansal uzamsal dünya, anlamı açısından yalnızca yönelimsel varlıktır; böyle bir varlık olarak da bilinçte görünüşlerle kavranabilen, bilinç için yalnızca ikincil anlamda, görelî bir varlığa sahiptir.

Sonuç olarak, saf bilinç alanı yanında, kendisine özgü varlık tarzına sahip olan bir şeyssel dünya alanından söz edilemez. Husserl’de varolan olarak ortaya çıkabilecek her şey, varlıksal anlamını ve geçerliliğini yönelimsel olarak varsayılan bilinç yaşantısından alır. Varlıktan ve geçerlilikten söz etmenin kaynağını bulduğu yer bilinçtir, bilinç yaşantıdır. Bu anlamda varlıktan, yalnızca bilen, kavrayan bilinçle bağlantısında söz edilebilir.”

Öz Farkındalığın kendisini konu etmek mümkün. Zira Öz Farkındalık oluşumunda, zihinde olanla görüneni birlikte görmektedir.

Anlamın dışı vuruş anlamından sormak, o dışı vuruşla temas kurmaktır, onun objesiyle değil.

“Bilinç, şeysel varolanın aşkın varlığını kuran ya da yapılandıran (konstituieren) transzendenal bilinçtir. Husserl saf bilincin birimleri olarak yaşantıları konu edinerek, onları yapıları ve işlevleri açısından çözümler. Her yaşantıda iki uç vardır: Yaşanan şey ya da nesne ile yaşayan özne ya da ‘Ben’ kutbu. Yaşantuların işlevi ise bilinç nesnelere kurmaktır. Husserl, bilinç yaşantılarının anlamlandırma işlevlerini ‘en büyük’ sorun olarak niteler. Bu ise bilinç nesnelere kurulması sorunudur.

Bilinç tek tek yaşantuların toplamı değildir; tam aksine tüm yaşantılar yönelimselliğin teleolojik gücüyle, bilinç akışının birliğinde varlıklarını sürdürürler. Yaşantılar birbirleriyle işlevsel ilişki içinde bulunurlar ve onlardan her biri sentetik olarak işlevsel birliğe katılır. Örnek olarak bir kürsüyü algıladığımızı düşünelim, kürsü, bizim onu kısmi olarak tanıdığımız çeşitli görüşlere ayrılmaz. Bize bu görüş çokluğunda verilen hep bir ve aynı kürsüdür. Kürsü, ona ilişkin verilebilecek görüşlerin toplamından daha fazladır. O özelliğin yapılandığı bir oluşumdur. Bu oluşumun ortaya çıkmasına gelince, görüşlerin verilmişliğinde onun kurulması gerekmektedir. Bu nedenle, nesnenin yapılandırılmasını ele alan bir araştırmancın, ‘düzenlenmiş ve bir görüşe gelen şeyin birliğine zorunlu bir biçimde birlikte ait olan görüş dizilerini’ sezgisel olarak seyretmesi ve kuramsal olarak kavraması ve de birlik olarak belirli bir görüşe gelenle, belirli sınırsız görüşler çokluğu arasındaki karşılıklı ilişkinin başarısını ortaya koyması gerekmektedir.’’⁸

İşaret ve Gösterici “sign and signifier” bir durumdan söz etme demektir, hiçbir zaman sona varmadan, o bir duruma doğru yönelmektir.

Var olma bir ilişkinin oluşumudur, belki sınır almadan bir “Oyun” a dahil olmaktır, böylece “Görünüm, bir şeye doğru” görünüm bulmaktadır.

.8, Edmund Husserl- **Fenomenoloji Üzerine Beş-Ders**, Çeviren: Harun Tepe, Bilgesu Yayıncılık, 2003, s. 17-21

2.1.2-Kültürel Ve Gelenekte Tespit Edilmiş Edimler

“Allah kalemlle yazmayı öğreten rabbinin adıyla oku, o insana bilmediğini öğretti, buyuruyor. Şüphesiz bu harflerde Allah'ın -Ademe öğrettiği şeylerdendir“’9

Müslüman kültüründe yaşayıp ve yetişmiş olmak, edindiğimiz, kültürel yaşam, tecrübelerimiz, görünebilir birçok kaynakta geçtiği gibi, Batı sanatında figüratif resmin nasıl bir yere ve makama sahipse, Müslüman kültüründe ve sanatında da ‘‘yazı ve hat’’ sanatı o makama sahiptir. Müslüman kültüründe yazı, onun figürü sayılıp bir gelenek nesnesi diyebileceğimiz varlığını günümüze kadar pek bir değişme uğramadan, önemini ve canlılığını her ne kadar da yüzü veya medyum olarak değişmişse de merkezi gücünü korumuş ve hayatına devam etmiştir.

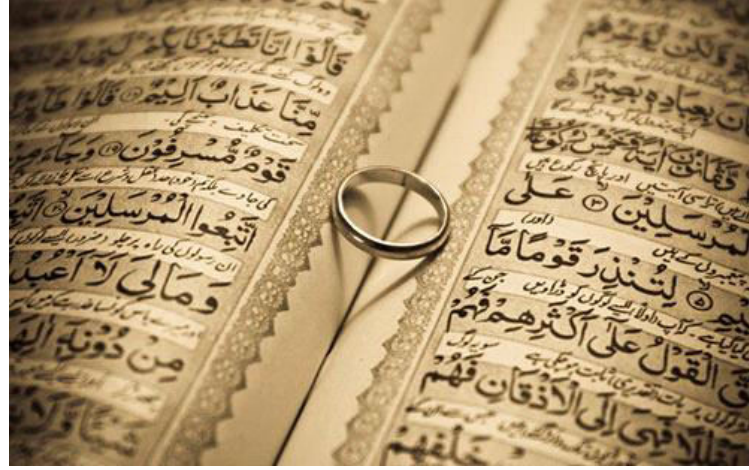
9.Muhittin Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar**, Kubbealtı Yay. 2003,. S. 20

Resim4:Dijital Ortamlarda Ramazan Ayinine Tasarımlardan Bir Örnek

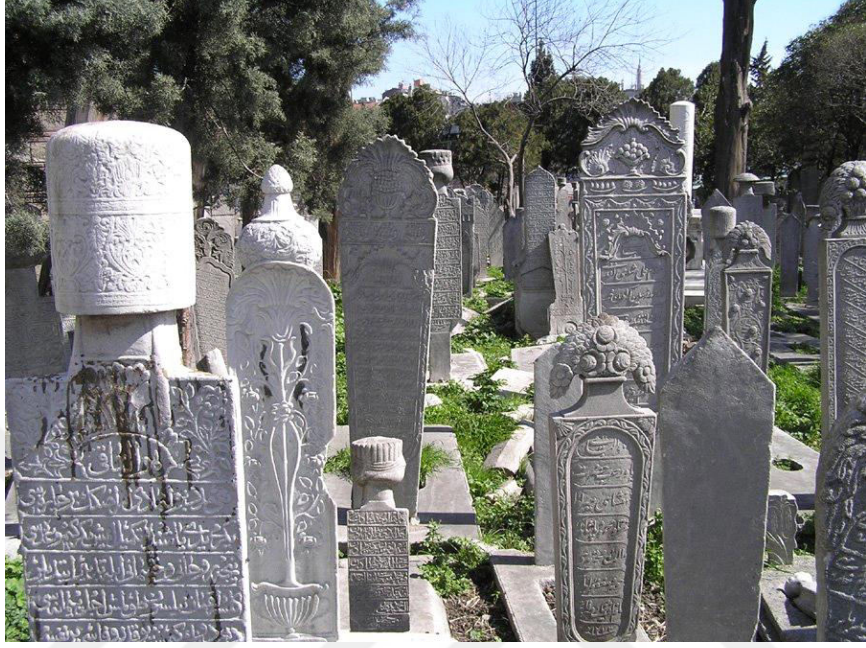
Resim 5:Çocuğa İsim Verme ve azan, Doğumdan Sonra Aileye Düşen 5 Temel Görev

Resim-6 -Nikah Sofrasında Bulunan Kuranı kerim

Evlilik masalarından günümüz kart postal ve zikirmatik adını verilen cihazlardan mezar taşlarına göre bileceğimiz örnekler.

Resim 7-Eski Mezar Taşları

Resim 8- Son 40 50, Senede Yeni Mezar Taşları

Resim 9- Sanal alanda Dijital kartpostallar

Resim10 -Zikrimatik ya Tespah

Örneklerde görüldüğü gibi, günümüz yaşamımızda rahatlıkla rastladığımız bugünkü yeni formatları olan üretimler görmekteyiz ki hepsinin merkezini nerede ise kutsal yazı oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın başında “Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar” kitabından örneklerde olduğu gibi, bir geleneğe referans veren klişeleşmiş geleneksel bakışlara, iddialara ve tanımlara karşı, Kentucky Üniversitesi felsefe profesörü Oliver Leaman, bu geleneksel bakışın seyrini değiştirebilecek fikirler belirtmiştir. “İslam Estetiğine Giriş” kitabında şöyle demiştir:

“İslam sanatı üzerine çalışanların çoğunluğu, İslam sanatını hayranlık uyandırıcı, muhteşem veya etkileyici olarak görüp, meslek hayatlarını buna adayabilirler, fakat İslam sanatını gerçek bir sanat olarak görmezler.

İslam sanatını estetikle, hele sanatla hiç ilişkisi olmayan siyasi, dini veya mistik terimlerle izah etmeye çalışırlar.”¹⁰

Oliver Leaman ”İslam Estetiğine Giriş'te ”, “İslam estetiği diye bir şey var mıdır?”, “İslam’a has sanatsal biçimler mevcut mudur?”, “İslami resim diğer resim biçimlerinden farklı mıdır?” “İslami sanat ‘öteki’ midir?”, “Hüsnühat, İslami sanatların en üstünü müdür?”, “Müslümanların seküler sanatı olabilir mi?” sorularını ortaya atmıştır.

10-Oliver Leaman -**İslam Estetiğine Giriş**-Küre Yayınları Birinci Baskı, 2010. Çeviren: Nuh Yılmaz.giriş

3.BÖLÜM

3. Üç Ayır Fenomenoloji Yöntemi

3.1. Analitik Bakış, Oliver Leaman ve İslam Estetiği

Oliver Leaman “İslam Estetiğine Giriş” kitabının “Önsöz” bölümünde, İslamî sanat ile ilgili şöyle bir açıklama yapar:

“İslam sanatı üzerine bilimsel düzeyi ve alan uzmanlığı oldukça etkileyici, pek çok harika kitap mevcut. Bu kitaplardaki estetik tartışmalar ise genellikle ya son derece sığ ya da bu tür tartışmalar hiç yok. Bu nedenle, nesnelerin estetik özellikleri üzerine yazılmış yalan yanlış metinleri okumaya çok zaman harcadım.”

Yani konuyu problematik bir mesele olarak koymaktan ziyade kronolojik açıklama metinleri olarak sünülmüştür. örneğin Muhittin Serin, Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar kitabında da geçtiği gibi bir örneğine dayana biliriz.

“İslam sanatı üzerine yazanların pek çoğu, İslam sanatını estetikle hatta sanatla ilişkisi olmayan bir terminoloji ile açıklamaya çalışırlar. Bu terminoloji siyaset, din, mistisizm hatta ekonomi kaynaklı olabilmekle birlikte hiçbir zaman estetiğe ilişkin değildir.”¹¹

Bunları Leamanın bakışının özeti olarak bakarsak ona göre sadece sanat eseri, öncelikle 'estetik' kategoriler içerisinde dikkate alınarak değerlendirilmeli kanısına varabiliriz. Yanız soru şu acaba Müslüman kültüründe ortaya çıkan sanat ve sanat eserlerine bakıp irtibat kurma nasıl olmalı ve gerekmektedir?

11-Oliver Leaman-**İslam Estetiğine Giriş**, Küre Yayınları Birinci Baskı, 2010. Çeviren: Nuh Yılmaz, S. 3.

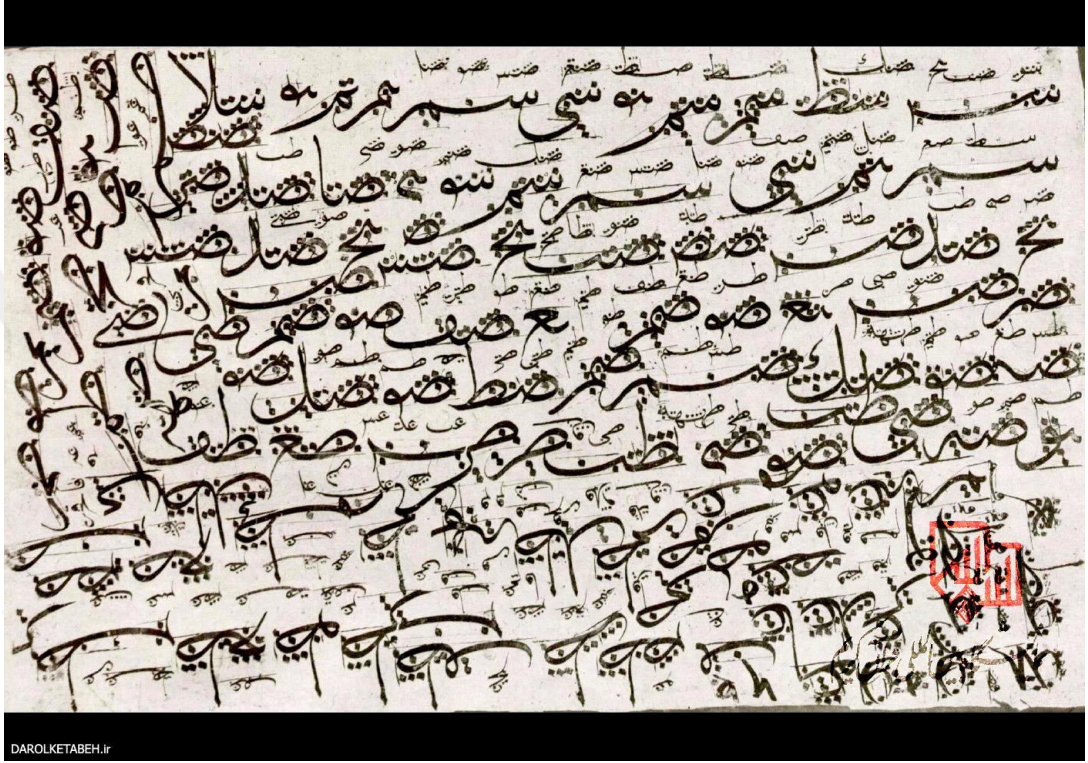
Resim 11-Kuranı Kerim, Eski Bir Sülüs Hat

3.2.Hat Sanatının Gelenekte -Tanınmış Olan Savları

‘‘Hüsnühat sanatı üzerine yazılan metinlerde , hüsnühattın temsil ettiği metne aşırı bir vurgu vardır . Bir figür resminde, o figür üzerine yoğunlaşmaya benzer bu yaklaşım, hüsnühattın ihtiva ettiği anlamın güzellik ve zarafetinden bağımsız olarak, onun kendi zarafet ve güzelliği vardır. Bunu anlamanın yolu, ne yazıldığını anlamadığı halde buna bakan kişinin durumunu göz önünde bulundurmaktadır. Bu dini, bir temsil istifi görüp de bunun ne hakkında olduğu konusunda hemfikir olmayan kişinin misaline benzer .’’¹²

12.Muhittin Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar**, Kubbealtı Yay. 2003,. S. 20

Resim 12-Eski Hat Yazısı Kanunları, Siyah Meşk

Bu kaynaklardan yola çıkarak belki de kendimize şöyle bir soru sorabiliriz: ‘İslam kültüründe sanatın yeri nedir?’ İslam dininin içerisinde yer alan ve o kültürün, o dilin içerisinde yaşayan insanlar, bu nesneyle nasıl bir ilişki kuruyor ve inançsal anlam ve bugünkü kimlik kodları onlarda nasıl bir görünümle kendisini var ediyor?

Konuya bu açıdan baktığımızda, Leaman “İslam sanatı, sanattır ve biz bu sanatı anlamak için estetik bir yaklaşım oluşturmak zorundayız.13” der. Fakat Leaman’ın bu cümlesine eleştirel olarak baktığımızda, şunu diyebiliriz: Kendi kültüründen beslenen Müslüman toplumlarına analitik bir bakış ile yaklaşıp onları çözümlenmeye çalıştığımızda, o durumda da o toplumsal geleneğin içerisinde yaşamakta olanların sanatını ve kültürünü yine Batılı pozitivist bir yaklaşımla değerlendirmiş olacağız. Böylece yine o toplumların gerçekliğinden uzaklaşmış olacağız.

Yukarıdaki sayfalarda Muhittin Serin’in söz ettiği gibi ‘hüsnühattın ihtiva ettiği anlamın güzellik ve zarafetinden bağımsız olarak, onun kendi zarafet ve güzelliği vardır.

Bunu anlamanın yolu, ne yazıldığını anlamadığı halde buna bakan kişinin durumunu göz önünde bulundurmaktadır.’’14

Böyle bir yapıya ve bakışa sahip olan kültürün (yani bir tür soyut ve derin geleneğe sahip olanlar için) Leaman’ın açtığı o seküler bakış ile ne kadar doğru anlaşılabilceğine tekrardan bakabiliriz.

Günümüzde Ortadoğu’nun sıradan bir demokratiği bile oluşamamış siyasi durumunda, sanata dair özerk bir bakış açısı oluşturma imkanına sahip olmadığımız neticesi apaçık ortadadır. Böylece Leaman’ın sunduğu bu görüş, böyle bir ortam için nasıl sonuçlara yol açabilir? Söz konusu ortamın durumu, aşağıdaki görsellerde örnekleniyor.

13- Oliver Leaman ,**İslam Estetğine Giriş** -Birinci Baskı 2010 Çeviren Nuh Yılmaz- küre Yayınları .s7

14- Muhittin Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar**, Kubbealtı Yay. 2003, giriş

Resim13.Bursa Ulu Camisi -2017

Resim 14- 2016 İrak İşid taraftarları yürüyüş

Resim15-Suudi Arabistan ve John Kerry

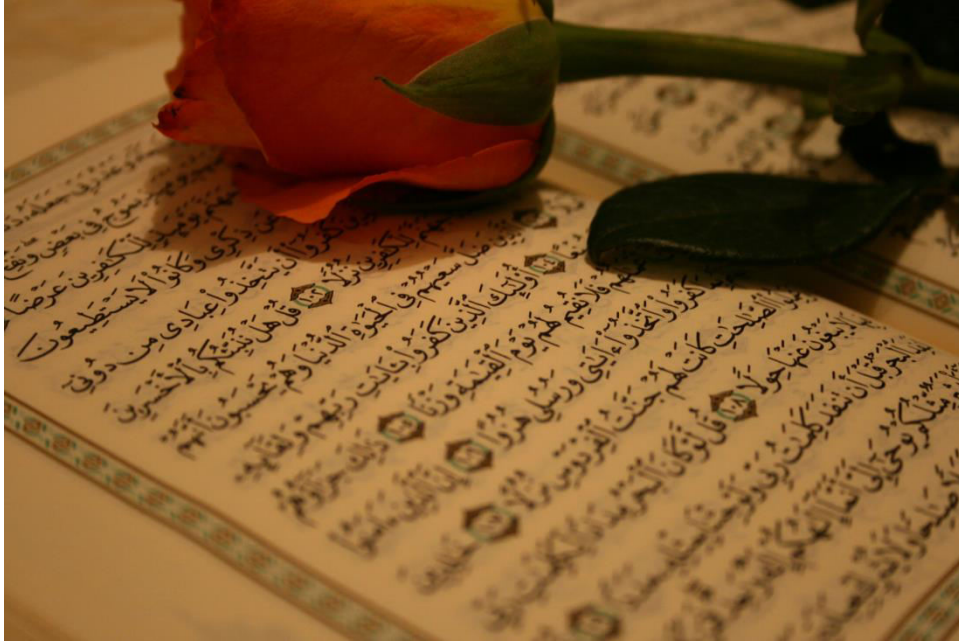

Resim 16-Işid'in Çocukları kutsal yazı bayraklar ve silahlar

Resim17-Roman Amphitheater ve İşid tarafından düzenlenen idam törenleri

Resim 18.İnternet den aldığım popüler aşk temsilleri

3.1.1. Oliver Leaman ve İslam Estetiği

Leaman, hat sanatından söz ederken, bu sanatın metinsel içeriği ile biçimi arasında bir çelişki doğduğunu belirtir:

“Hat Sanatının güzelliği arttıkça, hat, metninden bağımsız olarak da çalışmaya başladı, sanki hattatlar çizimleriyle, çizimlerinin temsil ettiği Allah'ın kelamı arasındaki rabıtayı kırmaya niyet etmişler gibi düşünebileceğinden, bunu söylemek çok korkunçmuş gibi gelebilir.”¹⁵

Şöyle baktığımızda iyi veya kötü bugüne dek uzanan ister yaşam koşullarından ister kültürel sarsıntılardan doğan bakış, bu toplumlara, o topluma yön vererek kendi içerisine almakta olan durum, ne olacağı Leaman'ın bakışında çokta yeri belli olmamaktadır.

Ve eğer Leaman'ın söylediğiyle bakarsak öne sürülen sadece bir iddiadan başka bir şeye olmadığına varacağız .

Ancak hattatların yazıyı manipüle kabiliyetleriyle, hattın estetik yönüyle manevilik meselesiyle ilgilenmeyecek derecede, inançsal anlamlara değer vererek bir çok geleneğe bağlı koşullarla çalışmak onlar için icat ettikleri şeyin hakkında günümüze kadar uzanan adaplar ve geleneklere rastlayabiliriz.

‘‘Kur’an’ın manası ve lafzı gibi, yazısı da kutsal bir karaktere sahiptir. Hz Ali: ey merdi Huda kaz dedikleri kuşa bak ve onun çizgilerinden, gerdeninden başlayarak merkeze doğru tedricen çukurlanan şekillerden ilham alarak bir çeşit güzel yazı çıkar, diye işaret buyurur. İşte bu manevi işaretten sonra nestalik yazıyı icat ettiği rivayet edilir’’16

Böylece Hat’ın güzelliği onun içerdiği metninden hiçbir zaman bağımsız kalmamıştır ve o ikiliği birbirinden ayırda bakmamışlardır.

15-Oliver Leaman ,**İslam Estetiğine Giriş** -Birinci Baskı 2010 Çeviren Nuh Yılmaz-küre Yayınları .s-44

16-Muhittin Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar**, Kubbealtı Yay. 2003. S. 255

3.2.1.Gelenekte Ve Metni Mukaddeste Öne Sürülen İddialar: Örnek -1

‘‘Canlı resmi yapana, kıyamette bu resme can vermesi söylenerek azap edilir, halbuki o resme can veremez .

Bu yüzden ele tutulabilen canlı resmin yerini, zaman içerisinde hat ve yazı sanatı üstlenmiştir .

Söz ve yazı, her ikisi de hayal his ve idrak sahasında doğan bir manayı açıklar. (nasai)’’¹⁷

Oliver Leaman’ın söz etiği gibi, ‘’aslında İslami sanat hakkında yazılan birçok yazı, İslam sanatı hakkında çoğunlukla sosyo-siyası ya da bir ekonomik bakışla tarihte ele alınmıştır.’’¹⁸

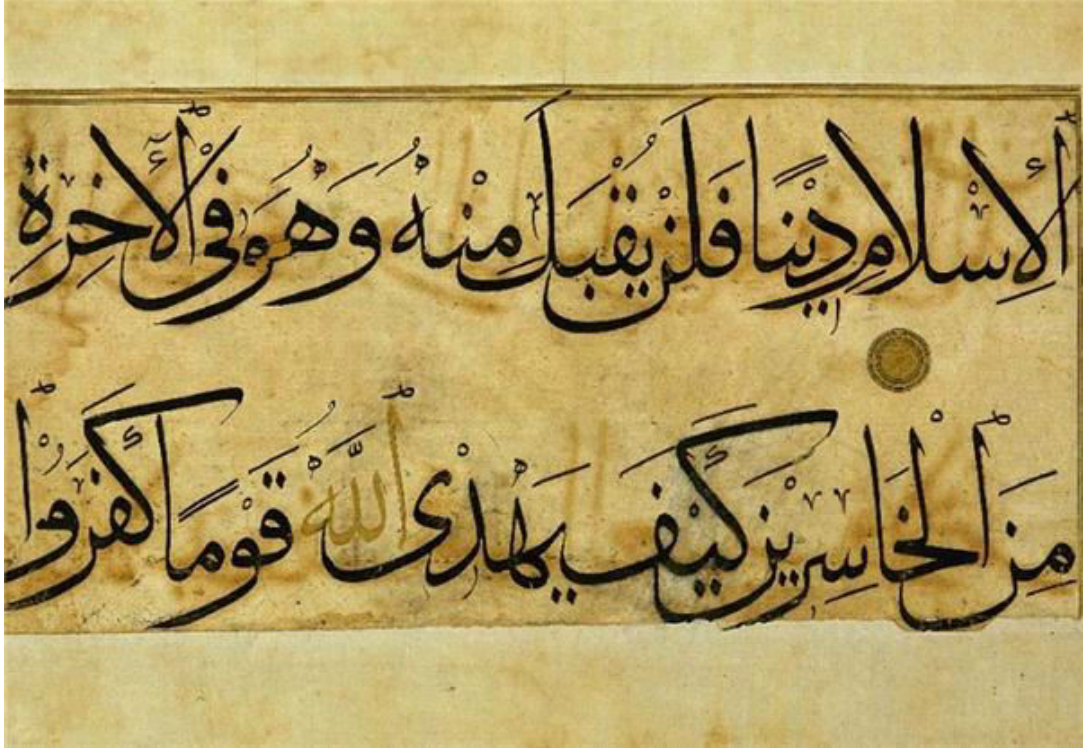
Leaman’ın kitabında da geçen, on bir tane iddia ve canlı resim yapmanın İslami resim sanatında yasaklanması gibi öne sürüşler, sadece bir iddiadan başka bir şey değildir. Leaman’dan farklı olarak, bu sanata daha dikkatli bakarsak hat ve yazı sanatının, İslami sanat içerisinde merkezi bir konumda olduğunu sezebiliriz. Bu sanat, diğer sanatlara göre daha canlı bir işlev ile varlığını ortaya koymuştur ki bunu da İslam toplumlarında hiç kimse reddetmemiştir.

17- Muhittin Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar**, Kubbealtı Yay. 2003,. S-20

18-Oliver Leaman, **İslam Estetiğine Giriş**, Birinci Baskı 2010 Çeviren Nuh Yılmaz-küre Yayınları -s19

Mantıksal olarak konuyu ele alırsak, esas üzerinde durduğumuz nokta şudur: Hat sanatının ve yazının merkezi konumunu kabul edersek, bu tür bir ifade biçiminin, hat ve yazı sanatında dile bağlı olduğunu görebiliriz. Ayrıca hat ve yazı sanatı “dil” aracına bağlandığından, çok geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Onu anlamakta olan veya onunla yaşamakta olanlar için o, birkaç açılı obje olarak ve birkaç açıdan, bir sanat türü oluşturmaktadır.

Resim 19-Eski Hat Yaqut Al-Musta'simi

Resim 20-Mir Emad Hassani

İnternet kaynaklarından alınmış olan aşağıdaki fotoğrafların belirttiği gibi, hat ve yazı sanatının, Müslüman toplumlar içerisinde özel bir yerinin olduğuna ve canlılığını derinden sürdüren bir konumda bulunduğuna şahit olmaktayız.

Günümüzde bunları yüksek sanat olarak tanımlamıyoruz. Ama onu gelenekselliği ile önemli görüyoruz, sıra dışı tutuyoruz. Böylece hat ve yazı sanatı, bu geleneği andıran ve gelenekten uzanan özelliği ile ve bir nesne veya kutsanmış bir sanat nesnesi olarak, toplum içerisinde kabul görüyor.

Böylece hat sanatındaki yazı karakterine yabancı olanlar veya kutsal yazıyı okuyamayanlar tarafından onun sadece görünümünü algılanmakta, her ne kadar anlamı bilinmemesine rağmen, kutsallığa bürünen hat ve yazı sanatının işlevi ve etkisi, o kişileri de içerisine almaktadır. Böyle yönlendirici bir görünüm veren bir “şey”e baktığımızda, "Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar" kitabında da belirtildiği gibi, sunulmakta olan “metafizik mutlaklık”, daha önceden edinilmiş kültürel kodların yardımıyla anlaşılmalıdır.

3.2.2. Gelenekte Ve Metni Mukaddeste Öne Sürülen İddialar: Örnek -2

“Yazı kelimesi özellikle islam kültüründe yazı ve güzel yazı, hüsni hat hüsniül-hat el ha hattul hasen manalarında kullanmıştır, husni hat estetik kurallara bağlı kalarak ölçülü ve güzel yazı yazma sanatıdır, hat sözün veya ruhta cereyan eden fikir ve duyguların alfabe ve yazı vasıtalarıyla resmedilmesidir.

Zihinde latif bir halde bulunan mananın vücudu için maddeye kesif bir mahalle yeni kâğıt mürekkep harf ve kelimelere veya seslere ihtiyacı vardır, sesler sözler zihinde var olan idrak olunan bir mananın his ve hayallerin ifadesidir.

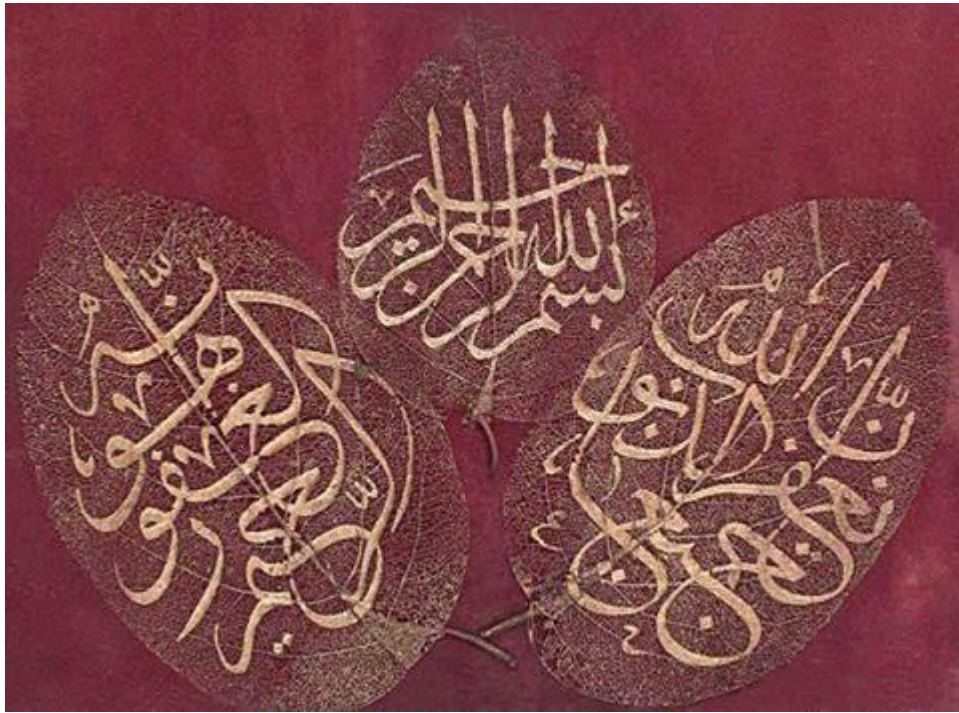
Söz ve yazı her ikisi de hayal his ve idrak sahasında doğan bir manayı açıklar. Ancak söz dinleyenin idraki ile sınırlı kalırken, yazı hem dinleyenin hem de uzakta bulunan kimselerin ve gelecek nesillerin hislerine ve akıllarına kadar uzanır; insanlık tarihinde gelişmiş büyük medeniyetler yazıyla devredilen bu ilim ve kültür mirasının üzerinde yükselir.”¹⁹

19-Muhittin serin (**Hat sanatı ve meşhur hatlar**)Kubbealtı Neşriyatı - İstanbul 2003.,s,1,7

Resim 21-Bursa Ulu Cami

Resim 22-Yapraklar Uzerinde Ayetler

3.3.Maurice-Merleau Ponty ve Tensel Yaklaşım

Araştırmamız, daha önceki bölümlerde geleneksel ve pozitivist yaklaşımlar halinde iki farklı görüş içeriyordu. Şimdi bu noktada, hat sanatı ve yazı nesnesine yaklaşımımızı biraz daha derinleştirdiğimizde, Maurice-Merleau Ponty'nin görüşüne yer vermemiz yararlı olacaktır. Bu vesileyle yazı sanatına başka bir açıdan yaklaşarak, Ponty'nin "tensel yaklaşım"ını düşünebiliriz. Böylece daha önceki yöntemlerle ele aldığımız hat ve yazı sanatını, yeni bir bakış açısına taşıyabilir ve oradan doğabilecek yeni imkanlarla araştırabiliriz: Görünenin ötesine geçebilme ve bireye yön vererek veya bir kod olarak siyasi bir işlevle dönüşebilmesi...

Bu noktada şunu belirtebiliriz ki, geleneksel bir bakışla veya sadece "pozitif" bakışla kategorize edilmiş edimlerle, bir şeye veya herhangi bir varlığa yaklaşımın, eninde sonunda bizi aynı noktaya götürmekten başka bir sonuca varmayacağını görebiliriz.

Böylece kategorize edilmiş edimlerin, örneklerini günümüze dek yaşadığımız alanlarda saptayabilir, onlardan doğan yıkımları, sonuçları, "Ortadoğu ülkelerinin bugünkü hali"nde apaçık algılayabiliriz. Şöyle de diyebiliriz ki: Hayatımızdaki kültürel yıkımların birçoğu aslında tek açıdan, tek yönlü, kısıtlı ve kalıplanmış bir bakışın sonuçlarından başka bir şey değildir.

Resim 23-Ulu Camisi 2017, Resim -24-Ulu Camisi 2017 Bursa

Resim 25-Maurice-Merleau Ponty

Bu bölümde Ponty'nin düşünceleri, bizi geleneksellik ve pozitivizm arasında hareket etmekten kurtarıp önümüzde daha geniş bir düşünce perspektifi açacak olmasına rağmen, Ponty'nin yaklaşımlarıyla da yetinmeden, konunun sınırlarını özgür bırakarak, fenomenal açıdan ve daha derinden bir çalışmaya girişebiliriz. Böylece yazı nesnesini incelerken, düşüncenin sınırlarına biraz daha yaklaşabiliriz.

Ponty'nin şu sözü: “Her şey varlık içinde, hatta dil bile”²⁰ Bu cümle, ilk bakışta bize hemen doğru görünmesine rağmen, konuya böyle de bakmamız ve bir anlam çıkartmamız bile, yine dil içinde sınırlı kalmaktadır.

Var olanı ne ile anlıyoruz? Veya düşünebilmek imkânı nasıl sağlanır? Husserl'in ortaya koyduğu fenomenolojik bakışta olduğu üzere, “Algıladığın dünyayı yeniden algıla” sözünü hatırlayabiliriz.

.20-Prof.Dr: Mahmoud Khatami –Egzistansiyalizm Felsefesi,-Maurice Merleau-Ponty ders –7 [HYPERLINK "http://www.3danet.ir/"www.3danet.ir](http://www.3danet.ir/)

3.3.1. Algılanan Dünya

Maurice-Merleau Ponty'nin "Algılanan Dünya" kitabının birinci bölümündeki yeni çağ felsefe ve sanatı, bize yeniden çevremizin ve nesnelerin keşfinde ufuk açıcı olmuştur.

*'Algının dünyası, yani bize duyularımızla ve gündelik yaşamdaki tutumumuzla açılan dünya, ilk bakışta en iyi bildiğimiz dünya gibi geliyor, ona erişmek için araçlara hesaplara gerek yok çünkü. Bu dünyaya girmek için gözlerimizi açıp kendimizi yaşamaya bırakmak yeterli gibi. İşin aslı öyle değil ama. Algının dünyasını açıklığa kavuşturmanın ne kadar çok zaman, çaba ve kültür istediği, içinde yaşamamıza karşın hep unutmaya eğilimli olduğumuz bu dünyayı modern sanatla düşüncenin bize nasıl yeniden keşfettirdiği büyük ölçüde gözümüzden kaçıyor, bize işe güce ya da kullanıma yönelik tutumumuzda kaldıkça. Buradaki sohbetlerde göstermek istediğim şey de bu.'*²¹

---

²¹-Maurice Merleau-Ponty -**Algılanan Dünya ve Bilimin Dünyası**-Çevirmen:Ömer Aygün, Metis Yayınları-2005 ,s11

‘‘Modern düşünce nin sorduğu soru, bilimin var olma hakkını yadsımaya ya da onun herhangi bir alandan dışlamaya yönelik bir soru değildir. soruşu: bilim, eksiksiz kendi kendine yeten, bir anlamda kendi üstüne kapanıp kendi dışında anlamlı bir soru sormamıza yer bırakmayacak bir dünya betimi sunuyor mu ya da sunacak mı? Bilimi yadsımak ya da sınırlamak değil sorun; kendisinden farklı olarak ölçülerle ve karşılaştırmalarla ilerlemeyen ve belli sonuçların belli koşullara bağlandığı fizik yasaları gibi yasalara varmayan bütün araştırmaları bilimin yanılısına diye yadsıma yada dışlama hakkı var mı?’’

Soru bu . Böyle bir soru bilim düşmanlığının göstergesi olmak şöyle dursun, özellikle de en son gelişmeleriyle bilimin ta kendisinin bizleri sormak zorunda bıraktığı ve olumsuz bir yanıt vermeye davet ettiği bir sorudur. ’’22

Maurice-Merleau Ponty’nin bu yazdığını, eski geleneksel bakışa göre söylememizin sonucu da aynı olacaktır (burada Marx’ın bir cümlesini hatırlayabiliriz: ‘‘Mutlak olan her şey erimeye mahkûmdur’’). İster hat ve yazı sanatına tamamen manevi bakalım, ister analitik bir gözle bakalım, Leaman’ın bakışıyla ortaya çıkan şey, sadece bir yıkımdan başka bir şey olmayacaktır.

‘‘Bir yandan bilim ve felsefesi, algılanan dünyanın bulgularına bu yolla yol açarken, öbür yandan resim, şiir ve felsefe de (ve benim bunlara ek olarak kutsal sezgiye) kendilerine tanınan ortama sağlam adımlarla girdi ve dışarıdan, algımızın alanında göründükleri halleriyle şeyler için, uzam için, hayvanlar ve dahası insan için son derece zamanımıza özgü yepyeni bir görüntüm sundular bize. ’’22

Eğer fenomenolojinin temeli, “farkındalığın” (consciousness) ,bir şeye doğru yönelimselliğinden (Intentionality) ibaretse, düşünce dediğimiz zat, genel ve evrensel yaklaşım biçimi olarak ontolojik olmalıdır. Başka bir deyişle bir dilin içeriğinden var olanı, onun içerisinden varlığına varmalıdır. Düşünce denilen şeyin var olması “Wittgenstein felsefesinin uç noktası olduğu gibi, ancak dilin içerisinde ve dilde, var olanın, varlığı, onun oyun alanında varlığını oluşturmalı. Böylece bir dil çerçevesi alanı, içerisinde kendinde olan şey, kendini gösterip görünüm bulmalıdır.

Yukarı sayfalarda belirtildiği gibi, üç ayrı görüşün içeriğinde doğru olduğu şeylerden söz etmek mümkün olduğu gibi, kritik bir bakışla da incelendiğinde her birinin doğrularının yanında eksik olan, yıkıcı ve sınırlayıcı taraflarından da söz etmek mümkün.

3.4. Her Bir Yaklaşım İçin Kısa Bir Tenkit

1. İddia: En güzel sözü Karl Marx söylemiş; “Mutlak olan her şey toz olup havaya uçmak zorundadır.”

2. İddia: Böyle bir bakışın kendisinin de bir metafizikten ve iddiadan başka bir şey olmadığını görmek mümkündür.

Böyle bakışın sonucuysa, insani inanç ve egzistansiyel anlamı silmekten başka bir yere varmayacak, neticede böyle bir bakışla yine pozitif bir ağına düşülecektir.

Eğer İslami sanat diye bir şey yoksa, aslında bu eleştiri sanat için geçerli olamaz. Zira sanat denilen şey eğer kavramlara sığsaydı, o zaman sanat olmazdı.

3. İddia: Aslında Maurice-Merleau Ponty’den bahsetme sebebi, onun öne sürdüğü yaklaşım biçimidir. Onun farklı bir teması, tensel yaklaşım açısından yaklaşımı çok önemlidir. Ve böyle bir yaklaşımla, “kendinde olan” şeye daha derinleşme imkânı olsa da belki de bunun gibi bir eleştiriye Maurice-Merleau Ponty’nin bakışına da getirebiliriz.

Birçok hayvanın, bir bedene, hatta algıya sahip olduğunu görmek mümkündür. Hayvanlar, algıladığı şeyin farkında değildirler, zira ‘dil’ denilen şey ve onun içeriği insana ait olmaktadır.

Önceki satırlarda geçtiği gibi, kendimize şöyle bir şey soralım: Hat ve yazı sanatına, geleneksellik, pozitivizm ve Ponty yaklaşımlarından hangisi daha yararlı olacaktır?

Hangisine mecburiyet duymalı ve değer biçmeliyiz? Hangisini bırakmalıyız? Hangisi gerçeğe daha yakın olur?... vs gibi sorular sorabiliriz?.

4-BÖLÜM

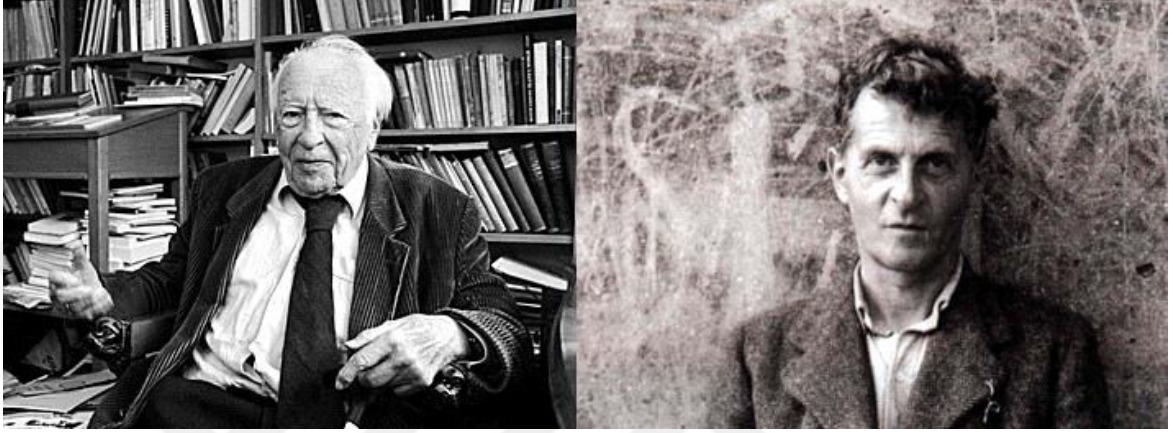
4.Dil Oyunları

4.1. Oyun Kavramı Ve Wittgenstein'in Sunduğu Görüş

Fenomenolojik yaklaşımda bir şeyin algılanması o şeyin kendimizde, düşüncemizde olan algının kendimizi algılamamızdır. Tanımlamak için, tanımlamak veya hesaplamak zorunda olmamız şart olmasına rağmen -tanımın, sınırlarını tanımlamak olduğunu göz ardı edemeyiz. (Yani tanımın sınırlarını irtibat kurdumuz dilin içerisinde daha önceden belirtilmiştir) böylece dikkatli baktığımızda anlam denilen şey - bir var olma meselesidir veya bir oluşumdur.

Algı alanında algılanan şeyler, aslında 'kategorize olmadan' önce varlıklarına erişmekte olan şeydir. (bir yönelimlik içermekte olmakla) Bu erişimin varlığı, aslında Hans-Georg Gadamer'in deyişi ile -bir şeyin varlığı önce bir oyun gibi bizde varlığını oluşturur ve bir oyun gibi o oyunu anlamakla O oyunu oynayanların arasında, onun içerisine dahil olmakla O şey "Event"* olarak algılanmaktadır.

*(Event anlamı aslında burada durum anlamında kullanmıştır

Resim 26-Gadamer & Wittgenstein

Algılanan şeye bir olay, ya bir durum olarak bakarsak; anladığımız şeyin algılanışında, herhangi bir kesinlikten söz etmenin çok da kolay olmadığını görebiliriz. Böylece bir şeye bağlı kalmamız ve onu anlamamız ancak o şeye katılmakla -o şeyin varlığını ortaya çıkartabilecektir.

Biz O alana girerek, o alanla ortaklaşarak, temas kurup edim ederek bir varlık, varlığın oluşumuna kavuşuruz. Bu halde fenomenoloji açısından baktığımızda özne kendinde olan şeye, varlık katarak -O onun anlam dünyasına yerleşir. Böylece ona herhangi bir sınır koyamadan ona katılır.

Bu noktada Ludwig Wittgenstein'in düşüncesi başka bir yaklaşıma olanak tanır. Buna göre, dile bakışına ve 'her şeyi dilin içerisinde, 'dil oyunları içerisinde' var olup; öne sürdüğü tezine kısa bir giriş yaparak yukarıdaki ele aldığımız her üç görüşün aslında nasıl bir sonuçlara varabileceğini gözden geçirirsek, belki de günümüze kadar uzanan ve etkisini canlılığını sürdürmüş olan hat ve yazı sanatının bizim kültürümüzdeki nasıl bir yere sahip olduğunu ve onun fenomenine göz atarak onu daha derinden tanımamızın ve yaklaşmamızın ufkunu genişletebiliriz.

1951 yılında basılan ‘‘Felsefi Soruşturmalar’’ adlı kitabı Wittgenstein'in "ikinci felsefesi" olarak da bilinen görüşlerini ortaya koyduğu eseridir. Tractatus Logico-Philosophicus deki görüşlerini eleştirel bir bakışla ele alan filozofun bu eserde ortaya koyduğu fikirlerin etkisi sadece felsefeyle sınırlı kalmamış, düşünce dünyasının bütün alanlarına yayılmıştır. Wittgenstein' a göre,

son on altı yıl boyunca üzerinde uğraştığım felsefi soruşturmaların tortusu olan düşünceleri yayımlıyorum. Pek çok konuya ilişkin bunlar: Karşılık, anlama, tümce, mantık gibi kavramlara, matematiğin temellerine, bilinç hallerine ve diğer şeylere. Bu düşüncelerin tümünü değiniler, kimi zaman aynı konuya ilişkin uzunca zincirler oluşturan, kimi zamansa çabucak bir alandan diğerine sıçrayan kısa paragraflar olarak yazıya geçirdim.

Başlangıçtaki niyetim bunları günün birinde, biçimine ilişkin olarak farklı zamanlarda farklı tasarımlar oluşturduğum bir kitap halinde bir araya getirmektir. Ama benim için asıl önem taşıyan şey, düşüncelerin bir konudan diğerine doğal ve kesintisiz bir sıra şeklinde ilerlemesiydi.

*"Vardığım sonuçları böyle bir bütün halinde kaynaştırma yönündeki birçok başarısız girişimden sonra, bunu asla başaramayacağım aklıma yattı. Yazabileceğimin en iyisinin her zaman için yalnızca felsefi değiniler olarak kalacağını, düşüncelerimin, ne zaman onları doğal eğilimlerine karşı olarak tek bir yöne doğru zorlayacak olsam, derhal felce uğradıklarını gördüm. Tabii bu da tamamen soruşturmanın doğasına ilişkin bir şey. Çünkü bizi geniş bir düşünce alanını, çaprazlaşan yollar oluşturacak şekilde her yöne doğru boydan boya geçmeye zorlayan bu doğadır. Bu kitaptaki felsefi değiniler, bu uzun ve çetrefilli yolculuklar sırasında oluşmuş bir dizi peyzaj taslağı adeta."*23

4.1.1.Dil Sınırları ve Oyunlar

Eğer anlam terimini iki ayakta temellendirirsek birincisi o şeyin prensipleri diğeriye o şeyin içerisini biliştiren, bağlaçları olmaktadır.

‘Wittgenstein’in Tractatus logico-philosophicus’u 1918’de Viyana’da yirmi dokuz yaşındayken yazılmış. Bunlar tüm bir çağdaş felsefe hareketinin gidişatına kesin bir tarzda yön vermiştir En başta Viyana Çevresi ve şimdi neredeyse tüm Anglosakson felsefesi Wittgenstein düşüncesinden hâlâ yararlanılacak birçok imkân barındırıyor.’²⁴

24-Pierre Hadot -**wittgenstein dil filozofu** kitabından ,Çeviren: Murat Erşen-ÖNSÖZ Doğu Batı Yayınları-s3

28

.27- **felsefi soruşturmaları**, kitabından- Tavşan ördek 31/7/2018- tarihinde alınmıştır

28-Eski ejderha resimli tılsım

27

Sorunların özünü dil sorununa bağlayan Wittgenstein, düşüncenin merkezinde dilin gelişimi ve o sınırların içerisinde onun probleminin olduğunu, dilin dünyasıyla ve düşüncesiyle olan ilişkisine kadar birçok şeyi dilin kapsamındadır. Dilin sınırları aslında o dilin içerisinde yaşayanların dünyasını ve sınırlarını belirlemesidir.

‘‘Filozofların çelişkilerini ortaya koymak eski bir felsefi temadır. Bu, felsefecilerin felsefe yapmaya devam etmesini asla engellememiştir, ama çoğu kez onları, dünyanın en felsefi tarzında, felsefeyi nihayete erdirecek bir felsefe sunmak için uyarmıştır, ve teorik olarak, hastalığı hastayla beraber götürmesi gereken bu girişimlerin sonucu daima hastaya yeni bir gençlik bahşetmek olmuştur. Descartes’ın, spekülâtif zorlukları ivedilikle çözüp, zihni kendisini pratik problemlere hasretmesi için özgür bırakacak ve bizi böylece ‘‘doğanın efendileri ve sahipleri kılacak bir yöntem önererek sona erdirmek istediği şey, işte tam da felsefecilerin bu çelişkileridir.’’²⁵

.....
25-Pierre Hadot -**wittgenstein dil filozofu**,Çeviren: Murat Erşen-ÖNSÖZ Doğu Batı Yayınları-s77

‘‘1918’de, yirmi dokuz yaşındayken, Tractatus logico philosophicus’unun başına şunu yazıyordu: Kitabım felsefe sorunlarını ele alıyor ve sanıyorum gösteriyor ki, bu

sorunların soru olarak ortaya çıkmaları, dilimizin mantığının yanlış anlaşılmasına dayanır. Kitabın bütün anlamı, şuna benzer bir sözde toplanabilir: Söylene-bilir ne varsa, açıkça söylenebilir; üzerine konuşulamayan konusunda da susmalı... Burada bildirilen düşüncelerin doğruluğu bana sorgu sual edilemez ve kesinkes görünüyor. Böylece, şu kanıdayım ki, sorunları özlerinde sonuna dek çözdüm .

Bununla birlikte, 1945'te Felsefi Soruşturmalar'ın önsözü gençlik yapıtındaki ciddi hataları teslim ediyordu ve yeni eser farklı temeller üzerinde felsefenin felsefi yok oluşunu yeniden ele alıyordu.”

“Bu kitaplardan ne ilkinin ne de ikincisinin felsefeyi sona erdirdiğini düşünmüyorum. Ama bana öyle geliyor ki, Wittgenstein tarafından yapılan felsefe eleştirisi felsefenin kendisine kendi çelişkilerini anlamakta yardımcı olabilir. Bu yüzden, önce, Wittgenstein'in, felsefi problemlerin farklı “dil oyunları” arasındaki karışıklıktan kaynaklandığını göstermek için geliştirdiği “dil oyunları” kavramını sunmak isterim. Ardındanda, aslında Wittgenstein'in bütünüyle habersiz olduğu bir tarihsel perspektifte yeniden ele alınan, bu dil oyunu mefhumunun felsefenin kendi tarihinin kimi yönlerini anlamasına ve böylelikle kendini daha iyi anlamasına olanak tanıdığını göstermek istiyorum.”²⁶

.26-Pierre Hadot -**wittgenstein dil filozofu** kitabından, Çeviren: Murat Erşen-ÖNSÖZ
Doğu Batı Yayınları-s78,79

Eğer bütün oyunlar için bir ortak bilişen den bahsedebilirsek belki de, sadece oyunun bilişeninden söz etmemiz mümkün olacaktır. Oysa her oyun aslında yeni bir bileşmekte olandan başka bir şey değildir.

‘Wittgenstein’in kitabının neredeyse tamamı dil oyunları denen bu ilksel fenomenin tasvirine hasredilmiştir. Doğrusunu söylemek gerekirse, Wittgenstein’in numaralandırmalarında kafa karıştırıcı bir şeyler vardır. Temel ve suni dil oyunlarını betimlemek için, bu “dil oyunlarının ne eksiksiz bir listesini, ne açık bir tanımını, ne de sistematik bir teorisini sunarak, oldukça usanç verici bir yığın ayrıntı verir. Ama öyle görünüyor ki sistemleştirmenin bu reddi âdeta sistematiktir. Wittgenstein için, gerçekte, tek mümkün felsefe bu dil oyunlarına hiçbir şey kat-mayan felsefedir: “Felsefe dilin fiili kullanımına hiçbir şekilde dokunmamalıdır, olsa olsa onu betimleyebilir. O her şeyi nasılsa öyle bırakır. Demek ki felsefe gündelik dilimiz seviyesinde kalmalıdır: dil oyunları ” mefhumu belirsizlik içinde kalıyorsa, öyleyse bu kesinliksizliği kabul etmek gerekir. günlük hayatta, oyun kavramı üstünde, metafizik bir tanımlı verilmeksizin, pekâlâ anlaşılabilir: “Ama eğer ‘oyun’ kavramı bu anlamda sınırlandırılmamışsa, genel itibarıyla, ‘oyun’ ile ne anladığımızı bilmeliz.’”27

27-Pierre Hadot -**wittgenstem dil filozofu** kitabından, Çeviren: Murat Erşen-ÖNSÖZ DoğuBatıYayıncıları-s

Her yüzleşme aslında yüzleştığımız şeyi kendi düşüncemizin ve düşünce biçimimizdeki kalıpların içerisine tekrardan yerleştirerek o şeyleri yaşayıp yüzleşmekte oluruz. Wittgenstein şöyle devam eder:

“Eğer oyundan bahsedebiliyorsak o oyunu azcıkta olsa biliyorsanız damaktır. İşte onun bize “dil oyunu” kavramına dair verdiği ipuçları: “Dil oyunu” sözcüğü, dilin konuşmanın, bir etkinliğin ya da yine bir yaşam biçiminin parçası olduğu olgusunu öne çıkarmak ister. Dil oyunlarının çeşitliliği şu örneklerde ve diğerlerinde gösterilebilir.

Emirler vermek ve bu emirlere uygun hareket etmek. Bir nesneyi görünüşüne göre ya da ölçülere göre betimlemek. Bir betimlemeden bir nesne oluşturmak (bir kroki). Bir olayın izahatını vermek. Bir olaya ilişkin spekülasyon yapmak. Bir varsayım oluşturmak ve denetlemek. Bir deneyin sonuçlarını tablo ve çizelgelerle göstermek. Bir hikâyeye yaratmak ve onu okumak. Tiyatro oynamak. Şarkı söylemek. Bilmeceler çözmek. Bir şaka yapmak; onu anlatmak. Bir pratik aritmetik problemi çözmek. Bir dili bir diğerine tercüme etmek. Sormak, teşekkür etmek, sövüp saymak, selamlaşmak, dua etmek ,... ”

Wittgenstein- felsefe soruşturmaları kitabının 65: paragrafında dil oyunları la ilgili şöyle anlatır.

"burada tüm bu soruşturmaların ardında yatan büyük soruyla karşılaşıyoruz çünkü bana şu şekilde karşı çıkabilir: sen işin kolayına kaçıyorsun, olabilecek her türlü dil oyunundan bahsediyorsun, ama hiçbir yerde dil oyunu ve dolayısıyla da dil için Özsel olanın ne olduğunu, bütün bu süreçlerde ortak olanın ve bunları dil yada dilin parçaları yapanın ne olduğunu söylemedin, soruşturmanın, zamanında sana en çok kafa patlattırması olan bölümünü, yani tümcenin genel biçimine ilişkin bölümü es geçiyorsun.

Ve bu doğru da, dil dediklerimizin hepsinde ortak olan bir şey belirtmektense, bu görüngülerde, hepsi için aynı sözcüğü kullanmamıza yol açan ortak tek bir şey bulunmadığını aksine bunların birbiriyle çok çeşitli şekillerde akraba olduklarını söylüyorum. Ve hepsine "dil" dememizin nedeni bu akrabalık yada akrabalıklardır.

66 paragraf: örneğin "oyun" dediğimiz süreçleri ele al. Bir oyun tahtası üzerinde oynanan oyunları, kağıt oyunlarını, top oyunlarını, mücadele içeren oyunları, vs. Kastediyorum. Bunların hepsinde ortak olan nedir? " hepsinde ortak olan bir şeyin olması gerek, yoksa" OYUN" denmezdi bunlara " deme bunun yerine, hepsinde ortak bir şey olup olmadığına bak çünkü bunlara baktığında, hepsinde ortak olan bir şey görmeden de benzerlikler , akrabalıklar göreceksin, hem de bir dizi söylediğim gibi: düşünme bak. '28

Aslında özne herhangi bir durumda olursa o duruma karşı bir biçim yaratarak veya o duruma bir anlaşım, biliş icat ederek o şeyi tanımlar. Yani, anlam demek o an'ın oluşumdan ibaret demektir. Anlam dediğimiz şey bir canlılıktan bahsetmektir. Ama buna rağmen anlam, bağlaçlara bağlı kalarak bir bağlaç içerisinde kendilerini var etmekte olmaktadır.

Wittgenstein, 67 inci paragrafında şöyle devam etmiştir: *"Bu benzerlikleri nitelemek için "ailevi benzerlikler" den daha iyi bir ifade düşünemiyorum. çünkü aile üyeleri arasındaki çeşitli benzerlikler de bu şekilde üst üste biner ve kesişir: boy, yüz hatları, göz rengi, yürüyüş tarzı, mizaç vs... şunu söyleyeceğim: "oyunlar" bir aile oluşturur.*

Ve aynı şekilde, örneğin sayı türleri de bir aile oluşturur. (ve benim açımdan imajları da buna katabiliriz) bir şeye neden "sayı deriz ? Herhalde bunun şimdiye kadar sayı diyegeldiklerimizin bir kısmıyla doğrudan bir akrabalığı olduğu için; ve diyebiliriz ki bu sayede kendilerine böyle dediğimiz başkalarıyla da dolaylı bir akrabalığa kavuşur. Ve tıpkı ip örerken lif üzerine lif burarmış gibi sayı kavramımızı da genişletiriz. İpin sağlamlığı da tek bir lifin bütün ip boyunca süpürüp gitmesinden değil, pek çok lifin üst üste binmesinden kaynaklanır.

Ama biri çıkıp da, tüm bu yapılarda ortak olan bir şey var tüm bu ortaklıkların ayrıklığı" diyecek olsa buna yanıtım şöyle olurdu: sen sözcük oyunu yapıyorsun. Aynı şekilde şöyle desen de olurdu: bütün ip boyunca sürüp giden bir şey var liflerin kesintisiz üst üste binişi."29

29-Ludwig Wittgenstein,*felsefi soruşturmalar*. çeviren:haluk barışcan _metis ikinci basım 2010-S.5

71paragraf: "Oyun, kavramının kenarları bulanık bir kavram olduğu söylenebilir. "Ama bulanık bir kavram aslında kavram mıdır ki? Niteliği bozuk bir fotoğraf insan resmi midir? Net olmayan bir fotoğrafın yerine net olanı koymak her zaman daha mı iyidir? Net olmayan çoğu kez aslında tam da ihtiyaç duyduğumuz şey değil midir?"³⁰

Yani çoğu zaman kuralları ve sınırları pek belli olmadan da Oyun kavramı oluşum bulabilir.

30-Ludwig Wittgenstein,**felsefi soruşturmalar**. çeviren:haluk barışcan _metis ikinci basım 2010-S.51

Modern Matematik Mantık'ın ve analitik felsefenin kurucusu sayılan Alman mantıkçı ve filozof Gottlob Frege, Frege kavramı bölgeyle karşılaştırır ve sınırları belirsiz bir bölgeye kesinlikle bölge denemeyeceğini söyler. Bu herhalde bununla herhangi bir işe kalkışmayacağımız demek olsa gerek. ama "yaklaşık şurada bir yerde dur !" Demek anlamsız mıdır? Tut ki şehir meydanında bireyle birlikteyim ve ona bunu söyledim. Bu sırada herhangi bir sınır çizmeye kalkışmam bile ;elimle şöyle bir gösterme hareketi yaparım sanki belirli bir nokta gösteriyordum gibi. Ve birine, diyelim ki oyunun ne olduğunu da işte böyle açıklarız. Örnekler verir ve bunların belli bir anlamda anlaşılmasını isteriz. Ama bununla kastettiğim ,bu örneklerde herhangi bir neden ötürü dile getiremediğim ortak noktayı görmesi gerektiği değil , şimdi bu örnekleri belirli bir tarzda kullanılan dolaylı bir açıklama aracı değildir. Çünkü yanlış anlaşılma her genel açıklama için değildir. Çünkü *Çünkü yanlış anlaşılma her genel açıklama için söz konusu olabilir. Oyunu böyle oynarız işte .*

“Oyun " sözcüğü ile oynanan dil- oyununu kastediyorum.”³¹

.31-Ludwig Wittgenstein,**felsefi soruşturmalar**. çeviren:haluk barışcan _metis ikinci basım 2010-S.54

Felsefi soruşturmalar da Wittgenstein, rengin saf yeşil örneğiyle ilgili 73 ve 74 nc paragraflarda şöyle yazmıştır: "Ama böyle genel örnekler olamaz mı? diyelim ki bir yaprak şeması ya da bir saf yeşil rneği ? tabi ki olabilir Ama bu şemanın belirli bir yaprağın biçimi değil de bir şema olarak anlaşılması ve saf yeşil bir tabakanın, saf yeşilin değil de yeşilimsi her şeyin rneği olarak anlaşılması bunlar gene bu örneklerin kullanım şekillerine bağlıdır.

Kendine sor bakalım: yeşil rengin rneği hangi şekilde olmalı? dörtgen mi? Yoksa o zaman yeşil dikdörtgen rneği mi olur? yoksa "düzensiz " bir biçimi mi olmalı? Peki o zaman da bunu yalnızca düzensiz biçimin rneği olarak görmemizi yani kullanmamızı engelleyecek ne var ?"

Paragraf 74: "Burada anılması gereken bir düşünce de bu yaprağa "genelde" yaparak biçiminin bir rneği olarak bakan, yaprağı diyelim ki bu belirli biçimin rneği olarak ele alama birinden başka türlü gördüğüdür. Bu böyle değilse de çünkü bu yalnızca şu demek olur: deneyim uyarınca, yaprağı belirli bir tarzda gören kişi, bunu falanca şekilde ya da falanca kurallar uyarınca kullanır. böyle ve başka türlü görmek diye bir şey vardı doğal olarak; ve bir rneği böyle gören birinin onu genelde bu tarzda, başka türlü gören birininse başka bir tarzda kullanacağı durumlar da vardır. Örneğin bir küpün şematik çizimini bir kareyle iki eşkenar dörtgenden oluşan düz bir şekil olarak gören biri, bana böyle bir şey getir!" emrini, bu resmi boyutlu olarak gören biriden daha farklı yerine getirecektir belki de."32

.32-Ludwig Wittgenstein,felsefi soruşturmalar. Çeviren:haluk barışcan _metis ikinci basım 2010-S.5

Anlamak yani yeniden düzenlemek, yeniden tecrit etmektir yani yeniden inşadır, bir metni tefsir etmek aslında onu kendi kanımızla yeniden tıpkı cerrahların yöntemi gibi açmaktır.

Wittgenstein son bu konuyu 81 paragrafta şöyle devam eder:

“Felsefede sözcüklerin kullanımını sıklıkla kesin kuralları olan hesaplamalarla oyunlarla karşılaştırıyor , ama dili kullanan böyle bir oyun oynuyor olması gerektiğini söylemiyoruz.Ama dilsel ifademizin böyle hesaplamalara salt yaklaştığını söyleyecek olursak bir yanlış anlamamanın hemen eşiğindeyiz demektir. Çünkü o zaman sanki mantıkta ideal bir dilden bahsediyormuşuz gibi bir görünüm ortaya çıkar. Sanki mantığımız ,deyim yerindeyse, sürünme ve hava direncinin olmadığı boşluk için bir mantıktır.Halbuki mantık , dili yada düşünmeyi tabii ki bir doğa biliminin bir doğa görüngüsünü ele aldığı anlamda ele almaz; ve söyleyebileceğimiz de olsa olsa ideal diller kurduğumuzdur . Ama burada "ideal " sözcüğü yanıltıcı olabilir; çünkü bunun, sanki bu diller günlük dilimizden daha iyi, daha mükemmelmiş ve sanki insanlara nihayet doğru bir tümcenin neye benzediğini göstermek için mantığın ortaya çıkması gerekmiş gibi bir havası var.

Ama bunların hepsi ancak kafamız anlamak, kastetmek ve düşünmek kavramları hakkında daha bir açıklığa zaman aydınlığa kavuşabilir çünkü bizi, bir tümceyi telaffuz eden ve onu kasteden ya da anlayan birinin belirli kurallara bağlı bir hesaplama yaptığını düşünmeye yöneltebilecek (ve beni yöneltmiş) olan şeyin ne olduğu da o zaman açıklık kazanacaktır.”³³

.33-Ludwig Wittgenstein,felsefi soruşturmalar. çeviren:haluk barışcan _metis ikinci basım 2010-S.5

Aslında en iyi anlamak o anlamakta olduğumuz şeyin içine kendimizi özgür bırakarak dalmak ve o oyunun içerisine dahil olmak demektir. Ve lakin her kültürde olan farklılık o kültür, onun dilinde olan farklı biçimlendirmenin farkını göz önünden ayırmamız gerekmektedir.

“ Wittgenstein bu oyunların işleyişini tasvir etmek üzere belli bir sayıda örnek verir. Onun için söz konusu olan, felsefi problemlerin, insani konuşmanın işleyişinin bu çeşitliliğini bilmekten doğduğunu göstermektir: bilhassa filozoflar her dil bilimsel etkinliği nesnelere adlandırılması ya da belirtilmesi et-kinliği olarak tahayyül etme eğilimindedirler.

Bu yüzden, örneğin, emir vermekten ve bu emre göre hareket etmekten ibaret bir dil oyununu hayal etmek Wittgenstein’in hoşuna gider. Bir A kişisi bir B kişisine (ona bir yeri göstererek) der ki: Döşeme taşı ve B’nin yapması gereken döşeme taşı o yere götürmektir. Wittgenstein için önemli olan, burada döşeme taşı kelime-sinin bir nesneyi belirtmeyip, bir emir oluşturmasıdır. Nasıl ki, Tractatus için, filozof çözümsüz problemlere sürüklenmiştir, çünkü nesnelere, önermelerin mantıkî biçiminden başka bir şey olmayan şeye tekabül ettirmiştir, aynı şekilde, Felsefi Soruşturmalara göre, çözümsüz felsefi güçlükler, nesnelere, nesnelere adlandırılmasını ihtiva etmeyen dil oyunlarına ait terimlere tekabül ettirilmesinin neticesidir.”

“Özellikle de sayesinde içsel tecrübemizden söz ettiğimiz dil oyunlarıdır karışıklığın kaynağı. Gerçekte, duygulardan, duyumlardan, ıstıraplardan bahsetmekten ibaret olan dil oyunu, içsel bir tecrübeyi ifade etmekten ibaret değildir, zira, bu tecrübe, içsel ve bireysel olarak, kesinlikle ifade edilemez, iletilemez ve tasvir edilemez. Acısını söylemek, bir dil oyunu oynamaktır; yani sempatiye, yardıma ya da anlayışa hitap etmek için ancak toplum içinde bir anlama sahip olan bir tutum takınmaktır.

Dil oyununun, tam da, kişisel olarak, acımı ya da duyumumu anlatamaması yüzünden, gerçekten bir ifade, bir düşüncenin tercümesi olmamasıdır. Lengüistik ifadeye tekabül eden içsel bir nesne yoktur, ona, tam anlamıyla tekabül eden şey ifade edilemeyendir ve dil oyununun bir parçasını oluşturmaz: “(duyguların ifadesine ilişkin) bu paradoks, eğer dilin yalnızca tek bir amaca yönelik işlediği; evler, acılar, iyi ve kötü ya da herhangi başka bir şey hakkındaki düşünceleri tercüme ettiği düşüncesinden kökten bir kopuş gerçekleştirirsek ortadan kalkar. O halde, kısaca özetlendiğinde,

Felsefi Soruşturmalar'ın genel niyeti işte budur. Başka bir yerde daha önce söylediğim gibi, onun başlıca zayıflığı, bana, tanımladığı dil oyunlarına hiçbir şey eklememe iddiasının olması gibi görünüyor.

Bu dil oyunları çeşitliliğini tanıma olgusunun kendisi, gündelik dili kökensele bir fenomen olarak düşünme olgusunun kendisi, bir yol yordam oluşturur, bir tutum ne sürer, diğer dil oyunlarından farklı bir dil oyunu icat eder. Ancak bir dil oyunu içindedir ki gündelik dilden “kökensele bir fenomen” olarak bahsedilebilir. Ama tam da Wittgenstein'in değerinin, bizim “dil” içinde, bir dil içinde ve bir dil “oyunu” içinde yaptığımızı bize sezinetmesinden ibaret olduğuna inanıyorum.”³⁴

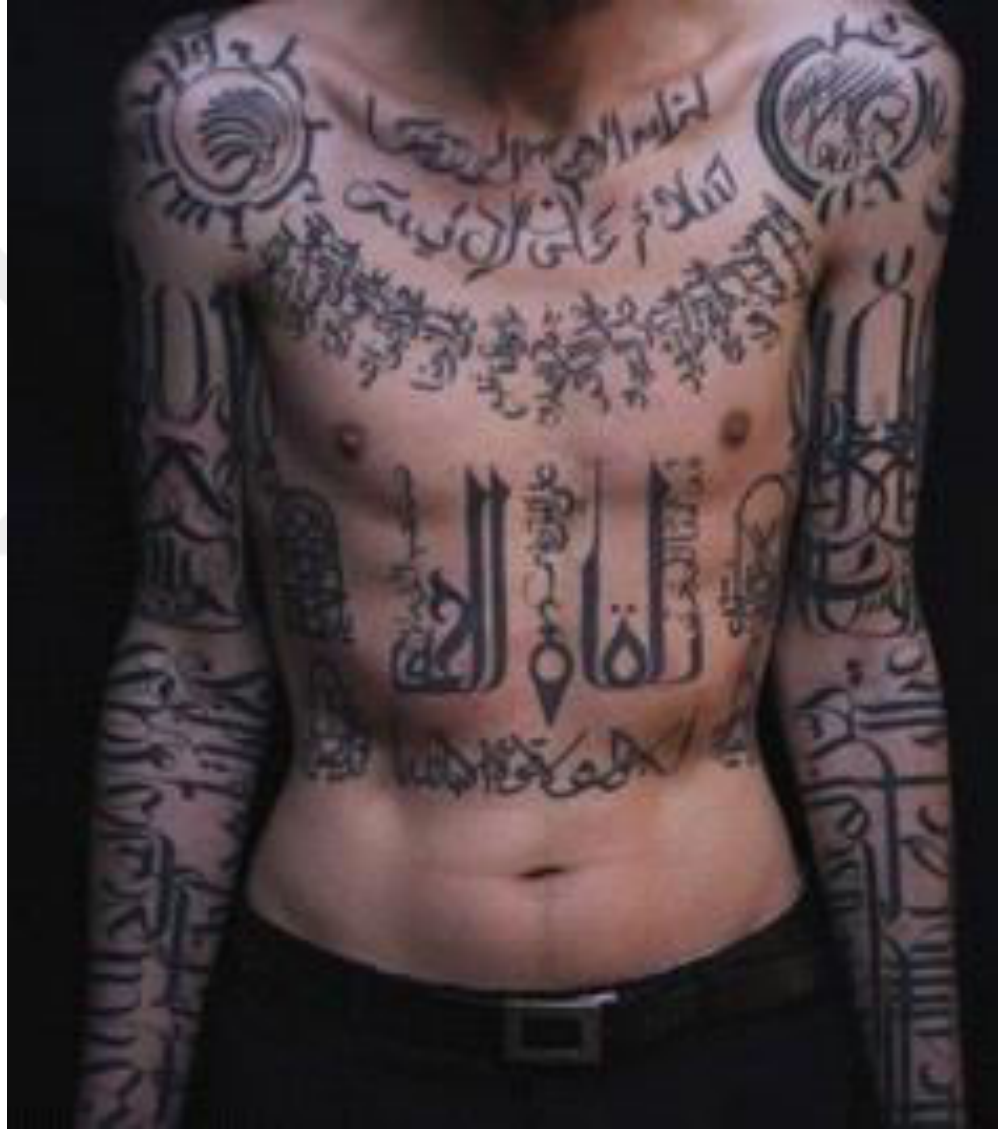
Anlam aslında daha önceden sorduklarımız veya nasıl bir temas kurduklarımızdan ortaya çıkmaktadır. İdrak etmek bir kavramlar zinciri içerisinde yer almış olanı idrak etmektir. Kavramak ise bireyin yaşantısı ve onun kültürel dilinin içerisinde bir şeyi keşfetmektir. Her anlam bir dilsel itibardan oluşmaktadır.

.34-DİL FELSEFESİ-Dil Oyunları ve Felsefe. Prof. Dr. Zeki zcan SENTEZ YAYIM VE DAĞITIM TİC. SAN. A. ř. s81, 8

*“Her büyü ve inanç içeren şey, gücü ve ya kutsallığı göstermektedir... Bir şeyin gerçekliği, onun gerçekliğini ayakta tutan simgelerinden anlamamıza yol açmaktadır.”*³⁵-Mircea Eliade

.....
35-Mircea Eliade- Istoria credintelor si ideilor religioase fascasından çeviri -majid baharan önsöz ,s 4

29-Koruyucu Kutsal dövmе

4.1.3.Oyun Meselesi

Aslında oyunun meselesine derinden bakarsak oyun dediğimiz şey, kuralları bozmak, kural dışına çıkmak onun temelinde var olan şeydir. Oyun dediğimiz şey bir yaratmak, özgürlük alanıdır. Aynı zamanda oyun dediğimiz şey tehlike demek, tehlikeye girmek ve tehlikedir. Zira oyunun oluşum bulmasıyla yokluğa işaret etmek ile olabileceği bir şeydir. Yani oyun dediğimiz şey başlı başına bir anlam ve bir var olma meselesidir.

Anlam kavramına “dikkatli” baktığımızda o var olan şeyi insanların ürettiği bir zat olmanın yanı sıra biz insanlar, birbirimizin üretiminden haberleşme aracı olarak haberleşip, bir tür O alışveriş oyununun içerisine girmekle onu “O oyun varlığını” tekrardan kendimize üreterek, anlamı ve kurguyu yeniden kendimizle kurup, icat ederiz. Yani o bir “şeyi” anlamlı hale getirip yeniden var ederiz böylece o anlam her bir birey için yeniden doğup hayatını sürdürür.

4.2.Yazıyı, Sanat Seviyesine Yükselten Etkenler

“İslamın doğuşuyla ilahi kaynaktan insanlığa ulaşan mesajın ardından zamanla islam dininin öğretilmesi,vahyin yazılması, korunması ve yayılmasına duyulan ihtiyaç yazının önemini daha da artırmıştır. Böylece Hicri 1 ve 2 yüzyıllarda, yazı bir taraftan şekil ve iman yönüyle diğer taraftan da sanat yazısı seviyesine yükselmiştir.”³⁶

36-Muhittin Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar**, Kubbealtı Yay. 2003. S. 18

Resim -30-1920 –lerde bulunan Çok eski kufi yazısıyla deri üzerine yazılmış kuranı kerim

Resim 31-Kırmızı noktalı Kufi yazısıyla kuranı kerim

Resim 32-Hat ve metni mukaddes

4.3.Modernizmin Doğu: Orta Doğu Ülkeleri ve Kültürel Tepkiler

Aydınlanma dönemi sonrası Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali gibi önemli olaylar Batı modernleşmesinin başlangıcı sayılabilmekte ve bu gelişmeler sonrası siyasal, toplumsal, kültürel ve sanatsal alanda ciddi değişiklikler yaşanmıştır. Batı Modernimin doğu, kapitalizmin gelişimine ve dolayısıyla sömürgeleşme süreciyle birlikte Batı dışı toplumları doğrudan etkilemiştir. Bu nedenle, doğu ülkelerinin kültürel sektelere uğramasına sebep olup ve git gide o yeniliğe karşı kendisine bir an evvel bu Tsunami diyebileceğimiz dalgaya karşı, bir şeyler icat etme çabasını önlem almasını önemli görüp, değişimi onun için tek çare olmuştur.

Bu arada söz konusu olan, o boşluğun en başında gelen kimlik sorunu belki de onlar için en önemli sorunu “bir içten boşalmaların başında gelen” sayabileceğimiz etken haline gelmiştir. Bu konuda, Müslüman ülkelerin kendilerine en sağlam olmuş olan ve zamanında büyük kurtuluş ve zafer kazandıran, elle tutabilecekleri şey, inandıkları şey -sünnetle inançsal öğeler olmuştur; ki bu iç dolduran ve anlamlaştıran, anlam aktaracak olan şeyse inanç içeren metinler, en başında ve en iç ısıtıcısı mana katmanın başında gelmiştir.

İnanç içeren şey mananın özü sayılır, yazısı ise her zaman kutsal bir karaktere sahip olmakta olandır, birçok klasik hat ve yazı sanatını anlatmakta olan kaynakta geçtiği gibi konumuz olan "Muhittin Serin'in hat sanatı ve meşhur hatlar kitabında da" bu kanıtlara rahatlıkla yer verdiğini, şahit olup görmemiz mümkün. Bunlar arasında tezin devamında birkaç önem taşıyan örneği gözden geçirebiliriz.

4.2.1. Yazıyı, sanat seviyesine yükselten etkenle

Bazı İslam bilginleri kuranın lafzi ve manası gibi yazısının da ilahi vahye dayandığını ileri sürmüşlerdir ve Müslüman sanatkarlar bu anlayışla bir ibadet coşkusu ve disiplini içinde, kutsal metin nüshalarını yazarak çoğaltmışlar ilahi mesajın gönüllere sanat yoluyla iletilmesine vasıta olmuşlardır.

33-Çocuklara Kuran Okutma Ulu Camisi 2017 Bursa

“Dış alemleri seyreden gözden ayrı olan kalp gözü ,ancak vahyin hikmet nuru ile aydınlanır.

Kutsal metnin öğrettiği güzel ahlak ile nefsinin terbiyesi ederek gönül gözünü cilalandıran kimse güzellikleri görür , yaratılışın hikmetini ve eşyanın hakikatini idrak eder.

Müslüman hassas içli güzeli arayan ve görebilen bir ruh yüceliğine ve temizliğine sahip olmalıdır.’’37

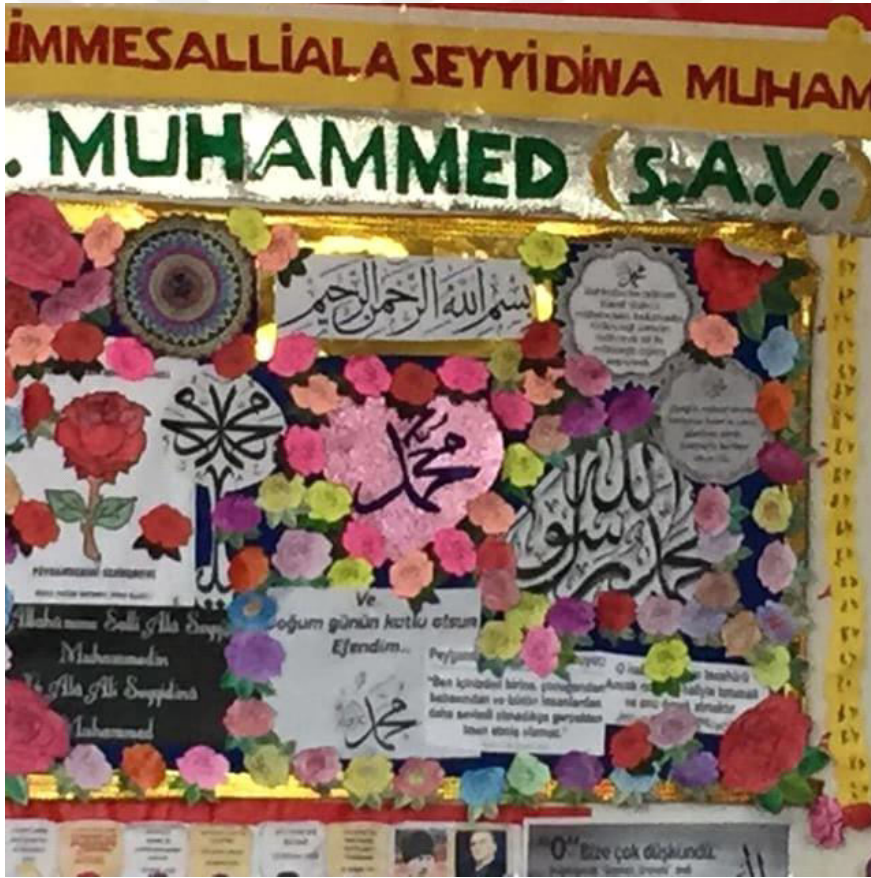

..37-Muhittin Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar**, Kubbealtı Yay. 2003, s18

“ALLAH GÜZELDİR GÜZELİ SEVER -İMAN 1”

İnsanoğlu bu olgunluğu tahsil için yaratılmıştır, güzellikleri görmeyen göz kördür. Sana karşı çıkanlar hiç yer yüzünde dolaşmadılar mı,? Zira dolaşsalar da elbette düşünecek kalpleri, işitecek kalakları olurdu, ama gerçek şu ki gözler kör olmaz lakin göğüsleri içindeki kalpler kör olur. -el hac 22/46

Resim-34-ilk okul medrese duvarına asılmış metni mukaddes

Resim-35-Çocuklara Kuran okutma Ulu camisi 2017 bursa foto -majid baharan

“Rahman olan Allah'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremesin Gözünü çevir de bir bak.

Bir bozukluk görebiliyor musun -el mülk 67/3

Güzel ses ve biçimler ruhlarda mukaddes ateşi uyandırmak içindir fakat asıl olan mutlak güzelliği manayı his ve akılla idrak etmektir.

Ahenkli ve kutsi olan lafızlara güzel sesin de iştirakiyle ruhlarda manevi bir inkılap meydana gelir gönüller feyiz ve bereketle dolar.

Yazının insan için önemi ve zaruretine kutsiyetine işaret eden pek çok ayet ve hadis vardır.

Yazı öğrenimini Allah'ın kendi nefesine bağladığı yazmanın ve ilim öğrenmenin insanoğluna verilmiş sayısız nimetlerin en önemlilerinden biri olduğu vurgulanmıştır.

Bu ayet ve hadisleri hayata geçiren Müslümanlar yükselme devirlerinde askeri, siyasi ve iktisadi başarılarını ilim ve sanat sahalarında ki hamleleriyle birleştirerek en yüksek medeni seviyeye ulaşmışlardır. Genellikle devlet himayesinde alınan ilim ve sanat iktisadi refahı ve siyasi istikrarı sağlamış ,Toplumlarda daha çok gelişme zemini bulmuştur.'38

.38-Muhittin Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar**, Kubbealtı Yay. 2003, s18,19

Resim-36-Cep telefonu,Sanal alanda metni mukaddes

Resm-37- Basre Şhrinden Meydan saati ve Allah-İRAK

Resim- 38- İşid için yürüyüş Irak

Resim- 39-Koruyucu Kutsal dövme

“Yazıdaki dik hatlar ritim tatay çizgiler devamlılığı ve muvazeneyi sağlar incelemek biten harfler eğriler, nağmelerdeki pes ve tiz sesler gibi insan ruhunda içli ve ulvi duygular uyandırır.”³⁹

.39-Muhittin serin (Hat sanatı ve meşhur hatlar)Kubbealtı Neşriyatı - İstanbul 2003–s19

Hat sanatı Kitabının yazarının sözünü ettiği gibi, yer yüzünde kullanılan yazılar arasında kutsal yazı, sanat yazısı olarak gelişmeye müsait veya belki de en zengin üretimleri oluşturmuştur. Yazı sanatında da beşerî musiki, resim alanlarında olduğu gibi dini duyguları ifadeye muktedir başarılı örnekler görmekteyiz. Buna karşı da Müslüm sofist geleneğine göre bazen yazılan yazı hakikatin ruhunu indirgeyebileceğine inananlar olmuştur.

Güzel bize kendisinden beklediğimiz şeyleri veren değil, bizi her lahza kendisine çeken hayrete düşüren şeydir, estetik güzeli hatırlatan ve hazırlayan unsurlardır bu sebeple mahiyeti bakımından farklıdır, Ahenk ve ifade ile mükemmel olan eser güzeldir.

Eser güzel duyguların fikrin ve sanat güzellik ve güzellikte ahenktir, inanç içeren yazılarda güzellik fiziki ve manevi ahengi neticesidir... hat sanatı ve meşhur hatlar kitabında geçtiği gibi bunun gibi yazılara birçok İslam gelenek sanatları andıran kaynaklarda da rastlamak mümkün.

Resim-40-Hat, Metni mukaddes

Resim-41-Hat, Metni mukaddes- 'benim söyleyeceğim aşkla söyle'

4.2.2. Yazıda manevi ahenk

‘‘Hat göze hitap eden bir sanattır, iç ahenginde 'deruni ahenk' tefekkür, iman ve heyecanı hakimdir, Asaletini, karakterini, estetiğini milletlerin zevkleriyle inançtan alırlar.

Hat sanatının en güzel örnekleri kurani kerim, hadis ve hikmetli sözlerin yazıldığı kıtalar ve yazı albümleridir ilahi bilgiler ve hikemi sözler beliğ ifadelerde yazıyla vücut bulur. İşitilen, görülen ve kalben hissedilen, bir safhaya ulaşır .

Yüksek hakikatler yüz gösterir, harf ve lafızlar ilahi bir mesajla kaynaşır bütünleşir ve kutsal bir karakter kazanır; genellikle ister mimaride, kitabe, kubbe ve kuşak yazılarda, mezar taşlarında ahşap ve dekorasyonlar da dini hislerle yazılmış ve işlenilmiştir. Böylece hat-içtimai hayatın her safhasından kendini göstermiş.’’ 40

Resim- 42-Birçok Camilerin Duvarlarını Süsleyen Hat, Metni mukaddes

Resim- 43-Elif yazı ve yüzük

İslam hat sanatının Allah inancının ve hissinin etrafında şekillenir, hat sanatında birer rumuz ve alem olan harflerin her birinin tasavvufi düşüncede ifade ettiği manası vardır.

‘İlık tecellisi elif tir-şekil ve mana bakımından diğer harfleri nefsinde toplayan elif *ibn sayi tubfetu

Elif- Allaha ve onun birliğine işaret eder, Mürekkebin eliften diğer harflere akışı da ilahî sıfatların bu alemde zuhurunun ve yaratılışı sembolize eder *bk muhyiddin ibnü arabi *20

Bir kitabullah i azamdir sera ser kâinat hangi harfi yoklasan manası hep Allah çıkar

Allahın zatından başka her şey yok olacak-*el kasas 28/88

Nereye dönersen Allahın cemali oradadır-*el-bakare2/115

Hat sanatı İslam medeniyetine mahsus bir sanattır, Müslümanların milli zevk ve gelenekleriyle biçim ve karakter kazanmıştır.

Yazıda fiziki ahenk, tenasüp ve terkip kavramları ile ifade edilir. Hattat çeşitli yazı üsluplarının bu kesin ritim ve ahengine kendi benliğini de katarak hoşça giden yeni biçimler yaratır, çizgiler müzikal ifade gücüne ulaşır mücerret işaretler saflaşır içli ahenkli bir musiki eseri gibi, ruhlara dökülür.

Müslümanlar şiirle kaynaşmış levhaları istif halinde ayet ve hadisleri seyrederken güzellik duygularını tatmin eder, vecz ifadelerde hayat felsefelerini okur ruhları sükuna erer.’’41

41-Muhittin Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar**, Kubbealtı Yay. 2003, s20,21

4.2.3.İçtimai ve Tarihi Estetik

Yazı güzelliği sadece çizgilerdeki ahenkten ibaret değildir, yazıya kıymet kazandıran önemli bir unsur da İslam tefekkürü ve hayat anlayışının fiziki ahenk, içinde ifade edilmesidir.

‘‘Hatlara hükmeden bu dini motifler hattatın ruhi ve fikri güzellikleriyle kaynaşarak yazının manevi ahengini meydana getirir.

İslam yazılarında bu dini tarihi milli ve ruhi değerlerden başka yazının fiziki ahengiyle bütünleşen zarif, sevimli, muhteşem, sade metin oturaklı ulvi ve akıcı gibi bizde bedii heyecan uyandıran sanat unsurları da vardır. mesela sülüs ve celi, sülüs yazılarda metanet aşırı süs ve ihtişam hâkim sanat unsuru olarak tecelli ederken nestalik ve celisinde harf bünyeleri tezin atsız, fakat canlı bir şekilde sadelik hissini tasvir eder, uzayıp giden çekilişler asılıp kalan çanaklar incelerken kıvrılarak akıp giden satırlar ilahi bir kudret veya, kamil bir insan tarafından telkin edilen bir mânile bütünleşerek insani mutlak güzellikle yüz yüze getirir.

İslam yazılarının her biri, kullanıma sahaları içinde ,şekil ve mananın ahengiyle kazandığı bu sanat ve ifade kudretini tarih boy boyunca muhafaza etmiştir, hat sanatı ilk örneklerinden başta kuranı kerim, hadis ve dua mecmuaları ve... Müslümanlar tarafından, dini bir vazife anlayışla, yazılmıştır.’’⁴²

42-Muhittin Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hatlar**, Kubbealtı Yay. 2003, s32

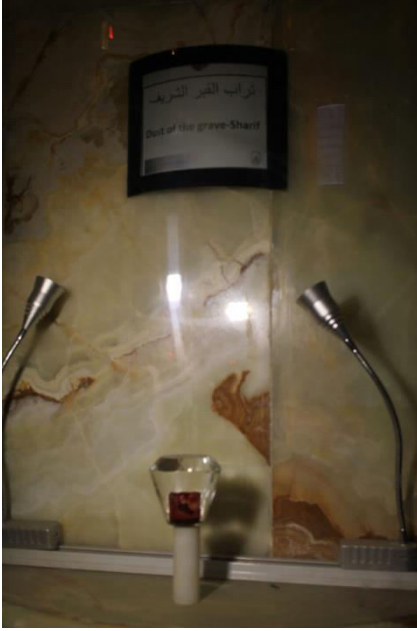

44-Koruyucu Kutsal dövme

Resim- 45-Koruyucu Kutsal dövme _intihar dan sonra *

*yazının felsefi egzistansiyel açıdan anlamının açıklanması-(beni var edenden eminim

46.aşura günü bu elmasın içerisinde kan toplanır diye bir söylenti varmış

5: bölüm

5.İfade Bulan Kültürel Kodlar

5.1. Gelenekte Yaşayan, Güncelleşen Gelenek -Geleneği

Phenomenon dediğimizde bir şeyin tanımı değil o şeyi ayakta tutan anlamıdır. Aslında bu araştırmanın geneline baktığımızda, günümüze dek varlığını sürdüren kutsal yazı ve hat sanatına genel bir Fenomenolojik yaklaşım amacıyla yani konu ettiğim mevzuya yeniden dönüp o nesneye bakma amacıyla olmuştur.

Dikkatli baktığımızda günümüz yaşamımızın içerisinde ki, her şeyin içi açılmış, sekülerleştiğine şahit olup yaşadığımız bir dönemde, bir tür inanç içeren ve ikon işlevine sahip olan metinler ve şeyler yaşamımızın bir çok alanında var olduklarına rastlamamızda belki de merak edip onların durumlarına tekrardan bakarak bugün ki yaşamımızın içerisinde böyle metinlerin bizim toplumlara sunduğu anlam metafiziği ne olmakta olduğunu tekrardan gözden geçirip, sıra dışı bir şeye sahip durumlarına bakmamıza olanak tanır. Bu tezde fenomenolojik yaklaşımlardan yararlanarak, konumu birkaç yöntem ve birkaç açıdan incelenmesine olanak tanımaktadır.

Bir şeyin gerçekliği onun gerçekliğini ayakta tutan simgelerden anlayabilmek mümkündür. Yukarıda ki sayfalarda semiologların üzerinde durduğu sözü hatırlayabiliriz.

Resim-47-Witginiştainın felsefi soruşturmaları kitabında, verdiği- Tavşan ördek

Witginistainın felsefi soruşturmaları kitabında, verdiği-Tavşan,ördek Temsilini hatırlarsak belki de şöyle metinlerde daha rahatlıkla o ikili işlevi görmemize yardımcı olur, hatta mukaddes denilen yazının içerdiği metafiziğin yanı sıra estetik, var oluş işlevini daha derinden etki bıraktığını görmemize yardımcı olacaktır.

Böylece bugün ki yaşayan müslüman kültürünün eskiden beri merkezinde yer alması ve canlılığına devam etmekle, bu kültürün içeriğinde bir tür kültürel figür olarak veya bir tür anlam işareti sayabileceğimiz bir koda sahip olduğu yönlendirme aracına dönüştüğünü görmekteyiz.

Resim-48-İşidin yenilmesi irak 2017

Resim-49- alevi şii geleneğine bağlı,İkonik Metni mukaddes

Şöyle bir temsil Günümüz çağında demokratik olamayan toplumların ki bir taraftan, pratik akla kavuşamama nedeni veya henüz demokratik anlayış yerini bulmamış ve sosyo-siyasi açıdan çoğunlukla hayranlık ve keyfi bir durumu yaşamakta olmakta bizim gibi ülkelerde, böyle ikonlar her ne kadar göze çarpmasa da esas meseleye yön verip yönetebildiğini rahatlıkla görmekteyiz.

Bu toplumlarda böyle etkenler veya bir tür ‘ikonografik’* sayabileceğimiz derinleştığımız bu elemanların başka elemanlardan daha renkliliğini ve etkileyici tarafının yüksek olduğunu ve pratik hayatımızın da bireyin kişisel yaşamını etkileyebilen huzurunu hissetmemiz çok zor olmamakta olduğu görmek mümkün.

.....
*İkonografi Dinî Simgebilim, sanat tarihi biliminin bir dalıdır. -vikipedi 7/5/2018
Alınmıştır

Genel olarak bakarsak bu faktörlerin çıkış noktaları ve hâli hazırda etkilerinin devam etme nedeni, İranlı düşünür Ramin Jahanbegloo deyişiyle, zamanı ve tarihini kaybetmiş, geleneğin cesedinde kalan toplumlar, yaşamlarında zamanı tükenmiş geleneğe tutunarak, bayat düşünce ve kültürlerinin, ne yapacağını bilememesi bu tür bir kültürel ürün ve figürleri oluşturmaktadır. Bu durumda kimi zaman yeniliğe meydan okuma kimi zaman kendini kaybedip ve içi boşalmış pes etme haline dönüşmelerle, kimi zamanda küstahlaşıp, kendinde hapsolmuş hayalleriyle karşılaşırız.

Neticeten, günümüz meselesinin gerçeğinin ötesine çıkıp, özellikle bir yandan kendi kültürüyle bağ kurma hevesi ve arzusu, diğer yandan inançsallığa kimliksel ukdelerinin varlığının yanı sıra bugünkü çağa uymaya çalışmanın sonucu böyle yeni ve vahim icatlara sebep olmuştur.

Bu durumda “hat ve kutsal yazı gibi” ürünlerin artık eski görüntülerine benzese de eski işlevin ötesine çıkan, bir kod haline dönüşmüş ve hatta geçmişinden de daha fazla siyasi işlevi artarak, yeni anlamlar taşımalarını başarmıştır. Görünüm bulmuş, küçük ve kimi zaman naif diyebileceğimiz ama çok derinden etkileyici halini, bugün yaşadığımız ortamlarda hatta yeni dijital formatlara uzanan ürünlerde de güya görevini güncelleştirebilmiştir.

Resim- 50-Dijital ideolojik hacker

Resim- 51-Dijital ideolojik yeni form etlerle vaazlar

Gelenek denilen şey herhangi alanda kendisini bir anda hızlı güncelleştirme neticesi kendi içerisinde çelişkiye sebep olup kendi içerisinde yok olmaya uzanmaktadır. Fakat bunun gibi temsili ürünlerine baktığımızda bir şekilde kendi gücünü koruması soyut etkenler haline gelip veya tezin başında sözünü ettiğimiz gibi bir türlü görünüp görünmeyen veya otokontrol edebilen etkenlerle sürdürülebilmesini başarmış bir vaziyette bir tur ikona görüntüye ulaştığına şahit olmaktadır. Ya da iktidar denilen mekanizma, o var olan çok naif ve belirsiz, soyut yapılara sahip olan yapılardan beslenen bir zat olmuştur. tam da böyle bir şeylerden yararlanarak varlığını sürdürmüştür.

Traditional veya Türkçe tabirle gelenek denilen şey yani norm olan ve herkesin onu içten bir tür aşına olduğumuz ve yahut inandığımız şeyden başka bir şey değildir.

Gelenek denilen şey bize koşullarını dayatmasına rağmen birçok zaman biz onun bu dayatışını kendi ellerimizle de kucak açabiliriz, ki bunlar arasında geleneğin içinde kutsallığı taşıyan şeyler -her ne kadar günümüz insanı onlara inanmasa da, en azından kimliğini tanımlayan bir etken olarak bireyi en derinden etkileyen ve onun varoluşsal açısından kucak açtığı şeylerin en başında gele bilirliliğini sayabiliriz.

Wittgensteindan daha önce öğrendiğimiz gibi *“dil oyununun, tamda, kişisel olarak, acımı ya da duyumumu anlatamaması yüzünden, gerçekten bir ifade, bir düşüncenin tercümesi olmamasıdır.”*⁴³

.....
.43-DİL FELSEFESİ-Dil Oyunları ve Felsefe. Prof. Dr. Zeki ÖzcanSENTEZ YAYIM VE DAĞITIM TİC. SAN. A. Ş.s 8

Wittgensteindan daha önce öğrendiğimiz gibi ‘‘dil oyununun, tamda, kişisel olarak, acımı ya da duyumumu anlatamaması yüzünden, gerçekten bir ifade, bir düşüncenin tercümesi olmamasıdır.’’⁴³

Geleneğin bize dayattığı birey için bir ido-semiotik veya kod haline gelen her ne kadar de içerisi boşalmışsa da kutsal ve egzotik göstergesiyle icad edilen muhteremliğini korumuş bir vaziyeti görmekteyiz.

Sözün ettiğimiz o ifade bulan şeyse, garip gücü ile bir kültürel ve inançsal habitus olarak bizi şekillendirip ve komik abuhamli bir halde bize kimlik düzenleyerek kendinde bilim gibi olmayı ve göstermeği başararak, ara ara o icat topluma yön vermesini görmek mümkün.

Artık bugün sanatın bir şeye hizmet etmesi onun değerini düşürür veya sanat olmasını devir dışına sürüklenmesine uzayabilmesi herkesin malumudur.

Fakat, bazen o sanattaki süs veya naifliğin dekorite cesetinin nefesi ile kendi yaşamın devamını sürdürür, böylece söz konumuz olan hat ve kutsal yazının ifadesinin yanı sıra dekorativitesi, kenarında durduğu -ideolojik şeyin imkanı ile yan yana gelişi aslında bir tür ikili oyunun yan yana gelişi, belki de ona (safсата)oyun olarak diyebileceğimiz oyunundan da söz etmemiz mümkün olacak bir hale getirir.

Bir yandan egzotik estetiğiyle diğer taraftan ya da altındaki eski yönlendirici geleneğe bağlı bir şekilde o dilin içerisinde, içinde yer alan bireylerin farkındalısızın bir şekilde kendi o anlık isteği oyuna çok rahatlıkla sokma veya dahil etme kabiliyetine kavuşabilmiştir.

.....
.43-DİL FELSEFESİ-Dil Oyunları ve Felsefe. Prof. Dr. Zeki ÖzcanSENTEZ YAYIM VE DAĞITIM TİC. SAN. A. Ş.s 8

Böylece Merleu Ponty değişi ile sanattaki oyun gerçekliği gerçek hayatımızın gerçeğinin üstüne bizim gibi kültürlerde yeni veya bir tür hiç ummadığımız bir oyunun başlatılmasına oluşum sağlamıştır. Unutmayalım ki anlam en iyi halini ve gerçekliğini bir oyun içeriğinde gerçekleştirir. Kutsal anlam eski insanlar için o metafiziğe inananlara ne bir bilgilendirme aracı veya kimliksel, belki bir tür ittisal ve varoluşsal olarak bağ kurmaktaydı veya bu bağ o transsandantaldan bizlerle temas içeren şeyden oluşmaktaydı.

Günümüz yaşamımızda o mutlak ve kimliksel inanç veya anlam o formal egzotizmlerle yan yana gelmesi bizim gibi ülkelerde aslında hem kültürün iç boşalması ve hem de inançsal kimliğin yok oluşumundan başka bir şey olmadığının bir göstergesidir. kısmen de olsa günümüz insanı için malum ki ideolojik bakış sadece kendisini ayakta tutan güçle, onun için her şeyi bu çizgi kurban etme pahasına da olsa ‘bir zamanlarda manavı aşkınlık içeren kutsal yazı bir kültürel figür olarak ve bir eskide de kalsa bir sanat dalı olarak’ hem formal açıdan hem içerik anlamı göstermekte olan manevi kimliksel açılarından çok derin soyut benliğe sahip bir şeyden yararlanarak, gelenekten gelen kutsal yazıyı ki içerisindeki kutsal cevheri taşımasıyla tarih boyunca barınmayı üstlenmiştir farkında olup olmadan mekanizmasından yararlanarak

Böyle bir karışım oyunu tarih ötesine çıka bilme kabiliyeti le yan yana gelmesinin bir kendine özel ifade biçimi ürünü olarak, Ortadoğu Müslüman ülkelerinde ister politik yönetim açısından, ister eğitim ve bilim ve ya sanat kültürel göstergeler açısından baktığımızda, o bakışın ortaya koyduğu sonuçlarının bir küçük oyun veya kukla sayabileceğimiz elemanlarından bir tanesine şahit olup tanımlamamız çok da zor olmamaktadır.

5.1.1.SONUÇ

Yukarıdaki sayfalarda başvurduğumuz fenomenolojik bakış açıları bizi, hat sanatının ve kutsallaşmış yazının, görünürün ötesinde bir işleve sahip olduğu kanısına ulaştırdı.

Böylece, hat sanatı ve yazılı anlam, Müslüman coğrafyalarda geçmişten günümüze kadar, estetikleşmiş bir "mânâ" mutlaklığını, politik ve kültürel alanlara taşımakla bu alanların içeriklerini de sürekli olarak yönlendirdi. "Görünen" in, yani hat sanatının estetik biçiminin ve o biçimin sunduğu anlam ve ifadenin içi, "görünmeyen" in imkânlarıyla doldurmakla oluşum kazandı. Batı modernleşmesi etkisiyle ortaya çıkan bir kimliksizleşmenin sonucunda, bu "görünmeyen" güç ; bir kod halinde bir yönetim aracına dönüştü. Bu kod ise toplumun kendi içinde inanca ait, inançtan beslenen bir oto kontrol oluşturmasına yol açmıştır.

Bu anlamda, "görünmeyen" varlığın, bir yandan inanç olduğu ölçüde bir yandan da bir kodlama olduğunu söyleyebiliriz. Tezimin ilavesi olarak çalışmalarımın bu kültürel etkenlerle yüzleşme, yaşadığımızı derinden çevreleyen kültürel ve inaçsallığı içermekte olan gerçekliğiyle uğraşı sonucu olarak ,belki de bir küçük kendimle yeniden karşılaşma çabası olmuştur.

Resim 52-Isimsiz Çalışmalar:Allahlar Serisinden -karışık Teknik 66/66 cm -2014

Resim 53-İsimsiz Çalışmalar:Allahlar Serisinden -karışık Teknik 148/114 cm -2014

Özgeçmiş:

KAYNAKÇA

- 1 :Hat Sanatı Ve Meşhur Hatlar 2003 Muhittin Serin - Kubbealtı Neşriyatı
- 2 :Edebiyat Kuramları, Terry Eagleton, Ayrıntı Yayınları
- 3 :Fenomenoloji-Uzerine-Bes-Ders -Harun Tepe -Bilgesu Yayıncılık.
- 4 :Edmund HusserlVikipedi
- 5 :küre Yayınları ,İslam Estetiğine giriş Birinci Baskı 2010
- 6 :Algılanan Dünya ve Bilimin Dünyası
- 7 :Felsefi Soruşturmalar. S.58 Çeviren:Haluk Barışcan _metis İkinci Basım 2010
- 8 :DİL OYUNLARI VE FELSEFE Pierre Hadot -wittgenstein Dil Filozofu
- 9: By [Abdolkarim Soroush](#) (Author), [Mahmoud Sadri](#) (Translator), [Ahmad Sadri](#) (Translator)
- 10:belirtildiği kaynakların fasçasından ve özellikle bir çok felsefi metinlerden de yararlanmıştıır,
- 10: Egzistansiyalizm Maurice Merleau-Ponty ders-Prof.Dr: Mahmoud Khatami - Felsefesi,
<http://saghalain-m.blogfa.com/post/171>

İNTERNET

- <https://www.google.com/search?q=en+eski+kuran+kerim> HYPERLINK
"https://www.google.com/search?q=en+eski+kuran+kerim&client=firefox-b&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjp2ZbX5rXeAhVolIsKHb2MCHQQ_AUIDigB&biw=1280&bih=638#imgrc=US1L9k9ZGMBMQM"&
- <http://www.wikizeroo.net/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvRmVub21lbn9sb2pp>
- <https://www.google.com/search?client=firefox-b-ab> HYPERLINK
"https://www.google.com/search?client=firefox-b-ab&biw=1280&bih=638&tbn=isch&sa=1&ei=YWXcW6zWLJKvrgSq7JOoCA&

https://www.google.com/search?q=%D8http://www.aftabir.com/articles/view/politics/political_science/c1

<https://www.google.com/search?q=wikipedi&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b-ab>

<https://suffagah.com/dogumdan-sonra-aileye-dusen-5-temel-gorev>

<https://www.google.com/search?q=Abdelhamid-Abaaoud-2>

ders -7 [HYPERLINK "http://www.3danet.ir/"www.3danet.ir](http://www.3danet.ir/)

